БҮГҮ ЧУРТТАРНЫҢ ПРОЛЕТАРИИЛЕРИ, КАТТЫЖЫҢАР!

1925 чылда үндезилеттинген.

ШЫН

СОВЕТ ЭВИЛЕЛИНИҢ КОММУНИСТИГ ПАРТИЯЗЫНЫҢ ТЫВА ОБЛАСТЬ
БОЛГАШ КЫЗЫЛ ХООРАЙ КОМИТЕТТЕРИНИҢ, АЖЫЛЧЫ ЧОННАР
ДЕПУТАТТАРЫНЫҢ ОБЛАСТЬ БОЛГАШ КЫЗЫЛ ХООРАЙ
СОВЕТТЕРИНИҢ ОРГАНЫ

1961 ч.
ИЮНЬ
20
ВТОРНИК
№ 144 (4934).

Өртээ 2 көп.

СЭКП ТК-ның Бирги секретары болгаш ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Даргазы Социалистиг Күш-ажылдың ийи дапкыр Маадыры эш Н. С. Хрущевту Ленин ордени-биле болгаш „Кадыыр база Маска" деп үшкү алдын медаль-биле шаңнаар дугайында

ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң

ЧАРЛЫЫ

Ракета үлетпүрүн, эртемни болгаш техниканы тургузарын база хөгжүдерин удуртурунга болгаш октаргайны шингээдип алырынга чаа үени ажыткан «Восток» деп корабль-спутникке совет кижиниң октаргайже ужудуушкунун делегейге бир дугаарында чедиишкинниг боттандырарынга СЭКП Төп Комитединиң Бирги секретары болгаш ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Даргазы эш Н. С. Хрущевтуң шылгарангай ачы-хавыяаларын демдеглевишаан, эш Н. С. Хрущевту **Ленин** ордени-биле болгаш **«Кадыыр база Маска»** деп үшкү алдын медаль-биле шаңнаар.

ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Даргазы
Л. БРЕЖНЕВ.

ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Секретары
М. ГЕОРГАДЗЕ.

Москва, Кремль. 1961 чылдың июнь 17.

Эртемденнерниң үнү

АКШ-тың президентизи Дж. Кеннеди-биле ужуражыышкынының дугайында радиога болгаш телевидение дамчыштыр Никита Сергеевич Хрущевтуң чугаазын бүгү делегейниң депшилгелиг кижилери ханы кичээнгей-биле болгаш сеткил ханышкыны-биле дыңнаан.

Совет чазактың баштыңының оожум болгаш бүзүрелдиг чугаазы чер бөмбүрзээниң бүгү диптеринге, бүгү булуңнарынга чаңгыланып үнген. Ол бистиң планетавыска тайбыңның улуг херээ дээш эп-сеткил каттыштырылгазының, найыралдың, нийти харысалгалыг болурунуң эң-не чаагай сагыш-сеткилин ак-сеткилдиг бүгү кижилерниң чүректеринге быжыктырган.

Совет Эвилелиниң база келир үе-бүгү кижи төрелгетенниң чаагай чоруунга бараан болур күчүлүг болгаш аас-кежиктиг ниитилелди тургузар дээш улам сорук кириишкин-биле ажылдаарынга күзелдиг акы-дуңма бүгү совет улустарның өмүнээзинден Н. С. Хрущев, бүгү улустарны дүвүредип турар айтырыгларны — чепсеглениишкинни бүгү-нити болгаш бүрүн дүжүрерин эң дүрген шиитпирлээрин боттандырар, Германия-биле тайбың керээзин чарар, Барыын Берлинниң айтырыын шиитпирлээр болгаш Лаоста байдалды тайбың ёзу-биле таарыштыр шиитпирлээр дугайында билдингир, тода болгаш чайгылыш чок саналдарны киирген.

Делегейниң дүшкүүрлүг чоруун кошкадырынга бүгү-ле күрүнелерниң социал тургузуундан хамаарылга чокка оларның тайбың кожа-хелбээ дуглуннаашкынынга бүгү-ле чүүлдерни кылыр деп Совет чазактың чайгылыш чок шиитпирлиин Н. С. Хрущевтуң чугаазы база катап чайынналдыр көргүскен. Совет күрүнениң мерген-угаанныг ленинчи даштыкы политиказын Совет Эвилелиниң улустары, социалистиг чурттарның улустары болгаш бүгү депшилгелиг кижи төрелгетен чаңгыс эп-сеткил-биле бүрүн деткип турар.

Тайбың күш-ажылга таарымчалыг байдалдарны бүгү делегейниң ажылчы чоннарынга хандырып бээринге совет эртемденнер хан-дамырындан сонуургалдыг. Никита Сергеевич Хрущевтуң ханы утказыг өткүт сөстерин чүректиң ханызындан ынчангаш изии-биле деткип турар бис.

Тываның эртем албан черлериниң ажылдакчылары болгаш Эртемнер академияларының Тывада шинчилел ажылын чорудуп турар эртемденнери бистер, бистиң күчүлүг күрүневистиң тайбың политиказын изии-биле деткип турар болгаш бистиң төрээн Коммунистиг партиявыска баштаткан бистиң бүгү улузувустуң чедип алыр дээш демисежип турар улуг херээн быжыглаарынга боттарывыстың күштеривисти болгаш билиглеривисти бээр деп ханы күзелдиг бис.

Бүгү совет улустуң угаан-бодалын, күзел-соруун илереткен тода болгаш билдингир сөстери дээш Никита Сергеевичиге сагыш-сеткилдиң ханызындан өөрүп четтиргенивисти илергейлеп тур бис.

Киргиз ССР-ниң Эртемнер академиязының чингине кежигүнү профессор **И. Батманов,** профессор **А. Пальмбах,** профессор **Л. Потапов,** Дыл, литература болгаш төөгүнүң эртем-шинчилел институдунуң эртем ажылдакчылары: **Ю. Аранчын, Г. Бабушкин, Л. Гребнев, И. Кызыл оол, Н. Сердобов, В. Очур, З. Арагачи, М. Изынеева, Д. Куулар, А. Калзан, М. Маннай-оол, В. Осипова, М. Сарыкай**

ССРЭ-НИҢ ДЭЭДИ СОВЕДИНИҢ ПРЕЗИДИУМУНДА

Ракета үлетпүрүн, эртемни болгаш техниканы хөгжүдеринге, «Восток» деп корабль-спутникке октаргай делгемнеринче совет кижиниң ужудуушкунун делегейде бир дугаарында чедиишкинниг боттандырарынга чедип алдынган улуг чедиишкиннери дээш, ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиуму көскү 7 эртемденнерни болгаш конструкторларны — Социалистиг Күш-ажылдың Маадырларын «Кадыыр база Маска» деп ийиги алдын медаль-биле шаңнаан, 95 конструкторларга, удуртур ажылдакчыларга, эртемденнерге болгаш ажылчыннарга Социалистиг Күш-ажылдың Маадыры атты тывыскан, 6924 ажылчыннарны, конструкторларны, эртемденнерни, удуртукчу болгаш инженер-техниктиг ажылдакчыларны ССРЭ-ниң орденнери-биле болгаш медальдары-биле шаңнаан, а база ол ышкаш элээн каш эртем-шинчилел институттарын, конструктор бюроларын болгаш заводтарны ССРЭ-ниң орденнери-биле шаңнаан.

Ленин ордени-биле 478 кижи шаңнатткан, Күш-ажылдың Кызыл Тугу орден-биле—1218 кижи, Кызыл Сылдыс орден-биле — 256 кижи, «Хүндүлелдиң демдээ» деп орден-биле—1789 кижи болгаш медальдар-биле—3183 кижи шаңнатткан.

СЭКП ТК-ның чанында Марксизм-ленинизмниң институдунга болган эртем сессиязы

МОСКВА. (СЭТА). Совет Эвилелиниң Ада-чурттуң Улуг дайынының эгелээн хүнүнден бээр 20 чыл болган оюнга тураскааткан эртем сессиязы СЭКП ТК-ның чанында Марксизм-ленинизмниң институдунга июнь 17-де ажыттынган.

Марксизм-ленинизмниң институдунуң директору академик П. Н. Поспелов хуралды эге сөзү-биле ажыткан. Чыылганнар бистиң Төрээн чуртувустуң хосталгазы болгаш хамаарышпас чоруу дээш, бүгү кижи төрелгетенниң аас-кежиии дээш өлген маадырларга тураскаал кылдыр туруп ёзулал кылганнар.

«Ада-чурттуң Улуг дайынынга Совет Эвилелиниң тиилелгезиниң бүгү делегейге төөгүлүг ужур-дузазы» деп темага илеткелди төөгү эртемнериниң доктору Б. С. Тельпуховский кылган. Төөгү эртемнериниң доктору Н. И. Шатагинниң «СЭКП—совет чуртту чаңгыс аай дайынчы лагерь болдурарының организакчызы болгаш сорук кирикчизи» деп илеткелин база дыңнаан. Оон өске-даа элээн каш илеткелдер болгулаар.

А. А. Громыконуң Женевадан чорупканы

ЖЕНЕВА. (СЭТА). ССРЭ-ниң Даштыкы херектер министри А. А. Громыко июнь 17-де Москваже чорупкан.

Лаос талазы-биле чөвүлел хуралга совет төлээлерни ССРЭ-ниң Даштыкы херектер министриниң оралакчызы Г. М. Пушкин баштаар.

Ооң сөзү—сээңии, мээңии

Улуг чурттар баштыңнары
Ужуражып хөөрешкен
Дээди күчү — мөңге тайбың
Делегейде түрлүг турган.

Бүргег дээрде булут өттүр
Хүннүң караа харап келген.
Бүгү чурттар — бүгү чоннар
Хүлүмзүрээш — ам-на — дишкен

Бистиң Дарга бүзүрелдиг
Биеэ хевээр сөзүн сөглээн.
Ооң сөзү — сээңии, мээңии,
Ораннарга Тайбың сөзү.

Даштыкыга, иштикиге
Даргавыстың негээни бо:
Дайынны бис болдурбас бис!
Тайбыңны бис быжыглаан бис!

Тайбың дээштиң керээ бижээш,
Таңма базып, аттан салыыл.
Дайын-чааны тамаа хөмгеш,
Тайбың, кожа шөлээн чурттаал.

Бөмбүрзекке ораннарга
Бөмбүк-халап чазылбазын,
Бөгүн хыктыг «дайын» деп сөс
Мөңге шагда уттундурзун.

Шериглерни тараткылааш,
Чепсектерни хураап каапкаал.
Черниң кыры шак-ла ынчан
Четтирдим дээш шөлээн апаар

Чазаавыстың шак ол сөзүн
Чамбы-дипте чаржып уткаан.
Ораннарга тайбың чарлаан
Ооң сөзү — сээңии, мээңии

Л. ЧАДАМБА

СЭКП ТӨП КОМИТЕДИНДЕ БОЛГАШ ССРЭ-НИҢ МИНИСТРЛЕР ЧӨВҮЛЕЛИНДЕ

ЭРТЕМ БОЛГАШ ЭРТЕМ-ПЕДАГОГИКА КАДРЛАРЫН БЕЛЕТКЭЭРИН ЭКИЖИДЕР ТАЛАЗЫ-БИЛЕ ХЕМЧЕГЛЕР ДУГАЙЫНДА

«Эртем болгаш эртем-педагогика кадрларын белеткээрин экижидер хемчеглер дугайында» СЭКП Төп Комитеди болгаш ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлели доктаал хүлээп алган. Бистиң чуртувуста эртем болгаш эртем-педагогика кадрларын белеткээр талазы-биле чамдык чедиишкиннер барын доктаалда демдеглээн. Эртем ажылдакчыларының саны сөөлгү 10 чылдарда ийи ажыг катап көвүдээн.

Ынчалзажок ССРЭ-ге коммунистиг тургузуушкунуң сорулгаларын боттандырары эртем шинчилелдерин улам ыңай нептередирин болгаш оларның шынарын бедидерин, эртем болгаш эртем-педагогика кадрларын белеткээр чорукту калбартырын болгаш экижидерин негеп турар.

Ындыг турбуже чамдык эртем албан черлеринде болгаш дээди өөредилге черлеринде эртем-шинчилел ажылының хөгжүлдези амыдыралдың негелдезинден хожудап турар, эртем болгаш эртем-педагогика кадрларын белеткеп болгаш мергежилин бедидип турарында улуг четпестер бар. Дыка хөй дээди өөредилге черлериниң болгаш эртем-шинчилел албан черлериниң эртемденнери үлетпүрнүң болгаш көдээ ажыл-агыйның көдүрүп турары айтырыгларның талазы-биле эртем шинчилелдерин ам-даа эвээш чорудуп турар; эртем-шинчилел ажылдарын чорударда оларның экономиктиг үндезилелиниң айтырыгларынче кичээнгейни четпес салып турар.

Эртем институттарында болгаш дээди өөредилге черлеринде эртемнерниң докторлары болгаш профессорлары чедишпес. Үлетпүрнүң болгаш көдээ ажыл-агыйның улуг тускай эртемниглерин дээди өөредилге черлеринде педагогика ажылынче кошкак кииринштирип турар.

Аспирантураны дооскаңнарның хөй нуруузу кандидат диссертациязын хуусаазында камгалавайн турар, ол чорук аспирантыларның эртем ажылын организастап турарында улуг четпестерниң барын херечилеп турар-дыр.

Шуут бүдүрүлгелерде, совхозтарда болгаш колхозтарда ажылдап турар тускай эртемниглерниң эртем мергежилин бедидер чорук-биле дээди өөредилге черлери кошкак ажылдап, эң дээре тускай эртемниглерден эртемнерниң кандидаттарын болгаш докторларын белеткээри-биле оларны шилип алырынга четпес киржип турар.

Эртем чадаларын болгаш аттарын тывсып турарының практиказында ам-даа четпестер бар.

Эртем-шинчилел ажылын организастап турарында, эртем болгаш эртем-педагогика кадрларын белеткеп болгаш мергежилин бедидип турарында демдеглеттинген четпестерни чайладырын ССРЭ-ниң Эртемнер академиязынга, Эртемнерниң адырлар болгаш республикалар академияларынга, ССРЭ-ниң Дээди болгаш тускай ортумак өөредилге министерствозунга, ССРЭ-ниң Көдээ ажыл-агый министерствозунга база эртем-шинчилел албан черлерлиг болгаш дээди өөредилге черлерлиг өске-даа министерстволарга болгаш ведомстволарга СЭКП ТК болгаш ССР Эвилелиниң Министрлер Чөвүлели хүлээткен. Улам ыңайгы эртем-техниктиг депшилгени хандырып турар теорияның болгаш практиканың хөгжүлдезинге бирги чергениң ужурлуг эртем шинчилелдерин дыка калбартырын болгаш шынарын бедидерин, бистиң чуртувуста коммунистиг тургузуушкунуң дуржулгазын түңнээр болгаш эртемниң өске-даа чугула айтырыгларын шиитпирлээр чорукту боттандырар. Аңаа үндезилээш эртем болгаш эртем-педагогика кадрларын белеткээрин көвүдедир болгаш экижидер, улус ажыл-агыйының негелделеринге дүүштүр оларның мергежилин бедидер чорукту үргүлчү боттандырар.

Эртемденнерниң эң чугула хүлээлгези болза эртем талазы-биле төлептиг салгакчыларны белеткээри болур деп, доктаалда айтып турар.

Улус ажыл-агыйының болгаш теорияның эң чугула айтырыгларының талазы-биле доктор диссертацияларын-биле ажылдап турар башкыларны солуурунга штат ёзугаар ажылдаар 1000 чедир санның кижилерни дээди өөредилге черлериниң ажылдакчыларының санынга 1962 чылдан эгелээш улус ажыл-агый планнарынга чыл бүрү немей көрүп турарын ССРЭ-ниң Күрпланынга СЭКП ТК болгаш ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлели хүлээткен. Оларны ССРЭ-ниң Дээди болгаш тускай ортумак өөредилге министерствозу эвилелдешкен республикаларга, министерстволарга болгаш дээди өөредилге черлерлиг ведомстволарга хуваар.

Шинчилелдер талазы-биле улуг түңнелдерлиг болгаш улус ажыл-агыйының азы теорияның чугула айтырыгларының талазы-биле эртем ажылының планнарын дээди өөредилге черлериниң чөвүлелдери чүүлдүгээнүп көрген, эртемнерниң кандидаттарын доктор диссертациязын белеткээри-биле эртемниң улуг азы бичии ажылдакчылары кылдыр ийи чыл чедир хуусаада шилчидип тургаш, башкы ажылындан оларны хостаарын дээди өөредилге черлеринге чөпшээрээн.

Эртем ажылдакчылары кылдыр шилчиткен башкылар чыл эрткен соонда дээди өөредилге чериниң чөвүлелинге эртем отчёдун киирер ужурлуг, ооң түңнелдерин ёзугаар ук чөвүлел диссертациязын ажылдап кылыры-биле эртем ажылдакчылары албан-дужаалга оларның оон ыңай артарының дугайында азы башкы ажылынче оларны дедир чорударының дугайында шиитпирни хүлээп алыр.

Хамаарышкан министерстволар болгаш ведомстволар-биле дугурушканын ёзугаар эртем-педагогика ажылдакчыларын өске дээди өөредилге черлеринче, эртем албан черлеринче, бүдүрүлгелерже болгаш организацияларже эртем шинчилелдерин күүседир, мурнакчы дуржулганы түңнээр болгаш дооскан эртем ажылдарын нептередир сорулга-биле ажыл төлевирин арттырып тургаш, алды ай чедир хуусаада командировкаладыр эргени дээди өөредилге черлеринге тывсыр.

ССРЭ-ниң Күрпланы-биле, ССРЭ-ниң Күрэкономчөвүлели-биле болгаш ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң өске-даа күрүне комитеттери-биле чөпшээрежип тургаш, дээди өөредилге черлериниң, эртем албан черлериниң, үлетпүр, көдээ ажыл-агый бүдүрүлгелериниң болгаш өске-даа организацияларның эртем база эртем-педагогика кадрларынга негелделерин хандырарының эргежок чугулазын, база улус ажыл-агыйынга, ылаңгыя эртемниң болгаш техниканың чаа адырларының талазы-биле эртем база эртем-педагогика кадрларын белеткээрин көвүдедирин барымдаалааш, тускай эртемнер аайы-биле аспирантурага чыл бүрү хүлээп алышкын планнарын бадылап турарын ССРЭ-ниң Дээди болгаш тускай ортумак өөредилге министерствозунга база ССРЭ-ниң Эртемнер академиязынга СЭКП ТК болгаш ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлели хүлээткен.

Туруп турар чиигелделерге немей, аспирант-заочниктерниң дилээн ёзугаар, өөредилгениң дөрт чылының дургузунда оларны неделяда бир хүн кол ажылындан хостап, оон ап турар ажыл төлевириниң 50 хуу хемчээлин төлеп турарын доктаалда көрген. Оон аңгыда, өөредилгениң дөрткү чылында аспирантыларның күзээнин ёзугаар, ажыл төлевирин арттырбайн тургаш, неделяда немей бир-ийи хостуг хүннерни оларга тывсырын бүдүрүлгелерниң болгаш албан черлериниң удуртукчуларынга чөпшээрээн.

Дээди өөредилге черлериниң, үлетпүр бүдүрүлгелериниң, совхозтарның, колхозтарның, эртем-шинчилел албан черлериниң болгаш өске-даа организацияларның чорутткан кижилерин шуут өөренир аспирантурага хүлээп алырын СЭКП ТК болгаш ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлели чөпшээрээн. Аспирантураже чорударын эки ажылы дээш дээре тускай эртемниглерни деткип, мактааны кылдыр көөрү чугула. Шуут өөренир аспирантураже чорудар кижи ийи чыл практиктиг ажыл стажтыг болур ужурлуг. Аспирантураны дооскан тускай эртемниглер, оларны өөредилгеже чорутткан организацияларның эргезинге дедир ээп келир.

Аспирантыларның хөй нуруузу өөредилгениң оларга доктааттынган хуусаазында кандидат диссертацияларын камгалавышаан, аспирантураны дооскан турарун дээш, аспирантураны дамчыштыр эртем кадрларын белеткээрин экижидер талазы-биле хемчеглерни ажылдап кылырын ССРЭ-ниң Дээди болгаш тускай ортумак өөредилге министерствозунга база ССРЭ-ниң Эртемнер академиязынга ол доктаалда хүлээдип турар.

Тускай эртемниң талазы-биле көрдүнген кандидат экзаменнерин дужаапкан кижилерни аспирантурага кирер үеде кирериниң экзаменнеринден хостаар, олар шилип алган тускай эртемниң талазы-биле рефератын ыяавыла киирер ужурлуг.

Эртемнер кандидадының болгаш докторунуң эртем чергезин тывсырынга бүдүрүлгеде ажыглаттынып турар чаа онзагай машиналарны, кылдынган онзагай тудуг дериишкиннерин тургузарының талазы-биле болгаш бүдүрүлгениң технологтуг чорудулгазынга киирген үндезин чаартылгаларның талазы-биле парлалгага парлап үндүрген ажылдарны диссертациялар-биле бир деңней хүлээп алырын дээди өөредилге черлериниң болгаш эртем-шинчилелдиң албан черлериниң чөвүлелдеринге чөпшээрээр эргени Дээди аттестация комиссиязынга тывыскан.

Дээди эртем черлеринге профессор-консультант деп эрге-дужаалды тургузарын чөпшээрээн. Пенсияже шилчээн эртемнер докторларын болгаш профессорларны эртем-педагогика кадрларын белеткээринге дуза көргүзери-биле, ол албан-дужаалдарга чалап киирер.

Дээди өөредилге черлериниң болгаш эртем-шинчилел институттарының чөвүлелдериниң эртем болгаш эртем-педагогика кадрларының аттестациязының айтырыгларының талазы-биле ажылын хынаарын күштелдирерин Дээди аттестация комиссиязынга СЭКП ТК болгаш ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлели хүлээткен. Эргежок чугула апарган таварылгаларда дээди өөредилге черлериниң болгаш эртем-шинчилел албан черлериниң каттышкан чөвүлелдерин сонуургалдыг организацияларның база ведомстволарның киирип келгенин ёзугаар бадылаарын Дээди аттестация комиссиязынга чөпшээрээн, ол каттышкан чөвүлелдерниң составынга кандидат болгаш доктор диссертацияларын көөр апаар эң-не мергежилдиг эртем болгаш эртем-педагогика ажылдакчыларын киирер.

Улус ажыл-агыйынга эң-не чугула айтырыгларының талазы-биле диссертация кылдыр эртем ажылдары кирип келген, колдуунда-ла бүдүрүлге ажылдакчылары болуп турар кижилерни кандидат экзаменнери дужаарындан кезиктей азы бүрүн хостаар эргени Дээди аттестация комиссиязынга тывыскан.

Областың колхозтарында болгаш совхозтарында дүжүт ажаап алышкынынга база мал чемнерин белеткээринге белеткел дугайында

«Көдээ ажыл-агый техниказының» область каттыжышкынының начальниги эш Абрамовтуң, совхозтар трезиниң директору эш Шелемотовтуң болгаш областың белеткелдер эргелелиниң начальниги эш Арланмайның илеткелдерин дыңнап чугаалашкаш, комбайннар, жаткалар, тракторлар, автомобильдер, колхозтарда, район салбырларында болгаш совхозтарда кургадылга база деңзи ажыл-агыйының тараа, арыглаар машиналарының септелгези багай организастаттынганын болгаш алачаягаарлаашкынче киртингенин **СЭКП ОБКОМУНУҢ БЮРОЗУ** болгаш **ОБЛАСТЬ СОВЕДИНИҢ КҮҮСКОМУ** демдеглээн.

Совхозтарның мастерскаялары, «Көдээ ажыл-агый техниказының» районнар болгаш районнар аразының салбырлары септелгеге белеткенмээн, септелге ажылчыннары-биле четчелеттинмээн, артык кезектерниң болгаш септелге материалдарының комплектилери тургустунмаан. Септезе чогуур 649 комбайннардан июнь 1-ге чедир 17 комбайн септеттинген, 304 жаткалардан 40 белеткеттинген, силос комбайннарының септелгези эгелевээн. Тараа арыглаар 160 ажыг нарын машиналар септелгени негеп турар. Дүжүт ажаап алышкынынга автопарктың белеткели эгелевээн, дыка хөй ажыл-агыйларда шоодай-сава болгаш холдуң чепсек-херексели чок болуп турар. Тараа складтарының болгаш ногаа шыгжаар черлериниң септелгези деңдии оожум чоруттунуп турар болгаш элээн хөй ажыл-агыйларда ол амга чедир эгелевээн. Сиген ажаап алышкыны эгелегиже чедир эвээш хонук арткан турбуже трактор-биле сиген кезер септезе чогуур 475 машиналардан чүгле 74 машиналар септеттинген, дырбааштар, волокушалар, сиген прессери, сараат салыкчылары болгаш сиген ажаап алышкынының өске-даа хөй-хөй машиналары шуут белеткеттинмейн турар. Тараа хүлээп алыр пунктуларда тараа урар складтарның тудуушкуну, эде дерилгези болгаш септелгези оожум чоруттунуп турар болгаш оруктар септеттинмейн турар. Трактор болгаш комбайн парктарын кадрлар-биле бүрүн четчелээринге немелде 200 комбайнерлер, 350 трактористер, жаткаларның болгаш тараа арыглаар машиналарның хөй санныг машинистери болгаш тараа кургадыр черлериниң мастерлери негеттинип турар.

Көдээ ажыл-агый машиналарының кадагалалы элээн хөй колхозтарда болгаш совхозтарда мырыңай багай организастаттынганы хыналда-биле илереттинген.

Дүжүт ажаап алышкынының болгаш мал чемнериниң белеткелиниң талазы-биле багай чорук «Көдээ ажыл-агый техниказының» каттыжышкыны (эш Абрамов), совхозтар трези (эш Шелемотов), белеткелдер эргелели (эш Арланмай), СЭКП райкомнарының секретарьлары болгаш райкүүскомнар даргалары, колхозтар болгаш совхозтар удуртукчулары дүжүт база сиген ажаап алышкынынга өй-шаанда белеткээриниң айтырыгларынче чогуур кичээнгей салбааны-биле, боттарының ажылын СЭКП ТК-ның январь Пленумунуң негелделери-биле дүүштүр оожум эде тургузуп турары-биле, көдээ ажыл-агый продукциязын бүдүрерин көвүдедирин хандырбайн турары-биле, дүжүт ажаап алышкынын организастаарының талазы-биле эрткен чылын болдунган четпестерден болгаш бо чылдың часкы тарылгазын организас чок чорутканындан түңнел кылбайн турары-биле тайылбырлаттынар.

Областың ажыл-агыйларында дүжүт ажаап алышкынын болгаш мал чемнериниң белеткелин чорударынга белеткелди СЭКП обкомунуң бюрозу болгаш облкүүском багай деп санаан.

СЭКП обкомунуң бюрозунуң болгаш облкүүскомнуң доктаатканы болза:

Дүжүт болгаш сиген ажаап алышкынының техниказын, кургадылга болгаш деңзи ажыл-агыйын, складтарны, автомобиль транспортун болгаш өске-даа чепсек-херекселдерни септээринче доп-дораан эгелеп кирерин, бүгү тракторларны, комбайн агрегаттарын болгаш жаткаларны механизатор кадрлар-биле четчелээрин «Көдээ ажыл-агый техниказының» каттыжышкынынга, совхозтар трезинге, областың көдээ ажыл-агый эргелелинге, облпланга, СЭКП райкомнарынга болгаш райкүүскомнарга, совхозтар директорларынга, колхозтар даргаларынга болгаш партия эге организацияларының секретарьларынга хүлээткен.

СЭКП обкомунуң бюрозу болгаш облкүүском сиген кезилдезинге ажыглаар техниканы июнь 25-ке чедир белеткээриниң графигин, тракторларны, тараа болгаш силос комбайннарын база ажаап алышкынының өске-даа техниказын белеткээрин август 1-ге чедир хуусаада доозар графикти бадылаан болгаш белеткелдер эргелелиниң складтарының, тараа арыглаар машиналарының болгаш кургадылга ажыл-агыйларының белеткелин июль 20-ге чедир доозар хуусааны доктааткан.

Дүжүт ажаап алышкынын чорударынга хереглээр кывар-чаар материалдарның хереглелин он хонук хуусаа иштинде ажылдап кылырын облпланга (эш Томилин) болгаш 1961 чылдың дүжүт ажаап алышкынының үезинде техника үзүктелиишкин чокка ажылдаарын хандырар четчир санныг кывар-чаар материалдарны обласче сөөртүп киирерин нефть баазазының директору эш Вержбискийге даасқан.

Бүгү оруктарны август 1-ге чедир аргыжып эртип болур байдалга чедирерин, тараа хүлээп алыр пунктуларже кирер оруктарны септээрин автомобиль транспортунуң болгаш чазаглыг оруктар эргелелиниң начальниги эш Ензакка хүлээткен.

Областың колхозтарының болгаш совхозтарының, ол ышкаш тараа хүлээп алыр пунктуларның болгаш хереглел кооперациязының белеткел пунктуларының бүгү деңзи ажыл-агыйының септелгезин болгаш оларны таңмалап дизелээрин дүжүт ажаап алышкыны эгелегиже чедир чорударын хемчээлге техниказының талазы-биле Күрконтроль лабораториязынга (эш Бочкаревка) хүлээткен.

Ажылчын планнарны июль 1-ге чедир тургузарын, ажаап алышкынны кыска хуусаада база чидириг чокка чорудар талазы-биле хемчеглерни ажылдап кылырын, ажаап алышкынны болгаш аңгыс андарылгазын комплексилиг чорударын баш бурунгаар көөрүн совхозтар трезинге, облпланга болгаш көдээ ажыл-агыйның область эргелелинге хүлээткен.

Ажыл-агый бүрүзүнүң аайы-биле мал чемнери белеткээриниң, дүжүт ажаап алышкынының, аңгыс андарының планнарын колхозтарның болгаш совхозтарның, тараа хүлээп алыр пунктуларның нийти хуралдарынга, бүдүрүлге хуралдарынга болгаш партияның ажык хуралдарынга чугаалажып көрген турар ужурлуг.

Мал чемнериниң белеткелинге болгаш дүжүт ажаап алышкынынга бүгү чорудулгаларның комплексилиг механизациязын калбаа-биле нептередирин, күш-ажылдың бедик бүдүрүкчүлүүн болгаш продукцияның бот-үнезин чиигедирин хандырар машиналарның болгаш чепсектерниң системазын ажыглаарын көдээ ажыл-агыйның область эргелелинге, совхозтар трезинге хүлээткен. Дуржулга-көргүзүглүг ажыл-агыйларның чедиишкиннерин областың бүгү колхозтарынга болгаш совхозтарынга калбаа-биле нептередир.

Эки дескилеттинген эрте аңгыс андарылгазын чорудар болгаш дүжүт ажаап алышкынынга чарыгдалдарны кызырар сорулга-биле 1961 чылда областың бүгү колхозтарынга болгаш совхозтарынга анаа жаткаларның ийи-үш кожугларын ажыглаарын, ол ышкаш ажаап алышкынның баштайгы хүннеринде кожуглуг комбайннардан жаткалар-биле ажылдаарынга таарыштыр «СК-3» деп боду чоруур комбайннарны эде деририн хандырар.

Тракторларга, комбайннарга болгаш көдээ ажыл-агый машиналарынга хереглээр эргежок чугула санныг артык кезектерни, ол ышкаш сорттуг демирни, инструментилерни, септелге материалдарын, солчулга фондузунга ажыглаар белдирлерниң болгаш агрегаттарның комплектилерин обласче сөөртүп киирерин хандырарын «Көдээ ажыл-агый техниказының» каттыжышкынынга (эш Абрамовка) хүлээткен.

Мурнунда көдээ ажыл-агыйга ажылдап чораан бүгү комбайнерлерни, трактористерни болгаш өске-даа механизаторларны областың колхозтарынга болгаш совхозтарынга дүжүт ажаап алышкынынга ажыглаары-биле оларны июль 1-ге чедир илередирин база учетка алырын СЭКП Кызыл хооркомунга болгаш хоорküүскомга, партия райкомнарынга болгаш райкүүскомнарга хүлээткен.

Мал чемнерин, дүжүт ажаап алышкынын, чайгы чер, кур чер болгаш аңгыс андарылгазын чедиишкинниг белеткээри болгаш чорудары дээш социалистиг чарышты калбартырын, чеди чылдың үшкү чылында алган хүлээлгелерниң күүселдези дээш, СЭКП-ниң XXII съездизинге төлептиг ужуражыр дээш организакчы ажылды экижидерин СЭКП райкомнарындан, колхозтарның болгаш совхозтарның партия организацияларындан, «Көдээ ажыл-агый техниказының» районнар салбырларындан база тараа хүлээп алыр пунктулардан негээн

ПАРТИЙЖИ АМЫДЫРАЛ

ПАРТБЮРО БОЛГАШ ООҢ СЕКРЕТАРЫ

Область типографиязының коллективинге он үш чыл бурунгаар ажылдап кирген Дусяны парлакчы комсомолчулар ынчаарда бодунуң эге организациязының секретарынга соңгуп алган. Бүдүрүлгечи аныяктар ортузунга организакчы мергежилин көргүскен Дуся ол-ла чылын ВЛКСМ-ниң Кызыл хооркомунуң кежигүнүнге соңгуткаш, сөөлүнде ооң учёт килдизиниң эргелекчизинге депшиттирген.

Ленинчи комсомолдуң ажылдакчызы Евдокия Арсентьевна коммунист болур дээн улуг күзелин боттандырып, коммунистиг партияның кежигүнүнге сес чыл бурунгаар кирген. Бодунуң политиктиг билиин бедидер дээш ол кызымаккай ажылдап келген. Областың совпартшколазын дөрт чыл бурунгаар дооскаш, көдээ ажыл-агый транспортунуң автобаазазының кадрлар талазы-биле инспекторунга ажылдап кирген. Евдокия Арсентьевна Чупрасова ам көдээ ажыл-агый транспортунуң автобаазазында партия эге организациязының секретары.

— Партия организациязының ажылының чугула хевирлериниң бирээзи — партийжи даалгаларны бистиң коммунистеривис багай эвес күүседип турар. Хуралдарга илеткелдерни белеткээри, агитаторларның семинарын чыылдырары, хана солунну үндүрери чижектиг өске-даа ажылдарны мурнунда колдуунда-ла секретарь боду чорудар турда, чамдык участоктарга четпестер болган чок-ла бар болуп келген. Администрацияның ажыл-чорудулгазын контрольдаар эргени боттандырар талазы-биле партийжи контроль комиссияның кежигүннери тус-тус ажылдарны ам шуут харыылап турарлар. Партийжи даалгаларның күүселдезиниң дугайында коммунистерниң илеткелдерин бюрога, партияның нийти хуралдарынга чугаалажып турар бис—деп, эш Чупрасова ооң-биле беседага чугаалады.

Ол автобаазаның начальниги, ында партбюро кежигүнү эш Громов ажылчыннар ортузунга солуннар, журналдар чагылгазын организастаар талазы-биле улуг ажылды чорудуп, ооң-биле кады хана солунунуң редколлегиязының ажылынга база дузалажып, партийжи даалгаларны идепкейлиг күүседип турар. Ында «За рулем» деп хана солун (редактору механик эш Сухинин) бүдүрүлгеде четпестерни чайладып, социалистиг хүлээлгелерни күүсединиче коллективтиң кежигүннерин мобилизастаар талазы-биле партия организациязының дайынчы дузалакчызы болуп турар. Ооң арыннарының бирээзинде чурукта «ЗИС-150» деп чаңгыс автомашина «ГАЗ-51» деп сес машиналарны сөөртүп алган чоруп турар. Ол дээрге Ярыгин алышкыларның ээлчежип чорудуп турар чаңгыс машиназы 8 машина сөөртүр хемчээлдиг чүъкту чааскаан күүседип турарын көргүскени ол-дур.

Партбюро кежигүннериниң аразынга ажыл хуваалдазын ёзугаар партбюронуң ажыл-чорудулгазын эш Чупрасова мергежилдиг удуртуп, күүселдениң хыналдазын доктаамал боттандырып турар. Коллективте масса-политиктиг ажылды партбюро кежигүнү эш Белов харыылап турар. Ажылчыннар ортузунга политинформацияны неделя санында чорудуп, ук ажылга активчилерниң киржилгезин ол база чедиишкинниг организастап келген. Партия организациязының 1961 чылда болган отчёт-соңгулдалыг хуралындан бээр эрткен сес айларның дургузунда Совет Эвилелиниң иштики, даштыкы политиказының, чеди чыл планын күүсединиң талазы-биле бүгү чурттуң болгаш областың мурнунда салдынган сорулгаларның дугайында темаларга 17 лекцияларны организастаан.

Совет Эвилелиниң Коммунистиг партиязының төөгүзүн өөренир бөлгүмге (пропагандизи эш Старинков) эрткен өөредилге чылында коммунистерден, комсомолчулардан болгаш партия кежигүнү эвес активчилерден 20 ажыг дыңнакчылар доктаамал кичээлдеп турган. Коммунистиг болгаш ажылчын партияларның төлээлекчилериниң Москва Чөвүлел хуралының Медеглели, СЭКП ТК-ның январь Пленумунуң материалдары дээш өске-даа чугула документилерни ук бөлгүмге дыңнакчылар база ханызы-биле өөренип эрткен. Партия төөгүзүн өөренир бөлгүм-биле чергелештир, экономика теориязын өөрениринче ажылчыннарның, инженер-техниктиг ажылдакчыларның сонуургалының өскенин Евдокия Арсентьевна чугаалап турар. Чаа өөредилге чылында эгелээр транспорт бүдүрүлгезиниң тодаргай экономиказын ажылчыннарга калбаа-биле өөредир ажылды организастаарын партия организациязы планнаан.

Бүдүрүлгениң мурнакчыларындан партияның хүрээлелин өстүрер дугайында СЭКП ТК-ның айтыышкынын боттандырар дээш партия организациязы чамдык ажылдарны кылган. Эге организацияның отчёт-соңгулдалыг хуралындан бээр партия кежигүнүнге кандидатка эштер: чолаачы Бухаров биле моторист Чугуновту, а СЭКП-ниң кежигүнүнге моторист Бедарев биле чолаачы Лобастовту парторганизация хүлээп алган. Партияга кирер дээш белеткенип турар эштер чолаачыларның болгаш септекчилерниң аразында ам-даа эвээш эвес.

Партбюро болгаш ооң секретары эш Чупрасова хөй-нийти организацияларның ажылын доктаамал удуртпушаан, оларга хүн бүрүде даныыш турар. Аныяк коммунистерниң бирээзи—Виктор Чугунов комсорг. Бүдүрүлгеде нийтизи-биле 20 ажыг комсомолчулар күш-ажылдың мурнакчылары болуп турарлар. Ында коммунистиг күш-ажыл бригадазы дээш демисежип турар тос бригадаларның кежигүннериниң хөй нуруузу комсомолчулар. Оларның аразында эш Чугуновтуң бодунуң удуртуп турары беш кижи составтыг септекчилер бригадазы үлегерлиг ажылдап келген. Күш-ажылчы бедик көргүзүглерлиг ол бригаданың кежигүннериниң аттары коллективтиң хүндүлел самбыразынга каш-даа удаа демдеглеттинген.

Автобаазада ажылчыннарны, инженер-техниктиг ажылдакчыларны болгаш албан-хаакчыларны хаара туткан профэвилел организациязын механик коммунист эш Мозговой удуртуп турар. Профэвилел месткому партбюронуң удуртулгазы-биле бүдүрүлгениң ай, квартал планнарын доллур болгаш ажыр күүседири дээш цехтер, бригадалар, тус-тус ажылчыннар аразында калбарган социалистиг чарышты тодаргай удуртуп, ооң түңнелдерин партбюро болгаш администрация-биле дем-каттыжып алгаш, үргүлчү үндүрүп, мурнакчыларның дуржулгазын нептередип турар. Бо чылдың бирги кварталында автоажыл-агый черлериниң аразында социалистиг чарышка бирги черни ээлээн автобаазаның коллективинге СЭКП обкомунуң болгаш облкүүскомнуң, партия хоорокомунуң болгаш хооркүүскомнуң шилчиир Кызыл туктарын тывыскан. Ол туктарны коллектив быжыы-биле тудуп, бо чылдың апрель, май айларында планын база ажыр күүсеткен.

Чамдык ийи-чаңгыс кижилерниң талазындан бүдүрүлге планын күүсетпес, хөй-нийтиниң чурумун үрээр таварылгаларга удур шиитпирлиг демиселди партбюро, профэвилел месткому чорудуп келген. Арагалаар чорукка хандыкшаан турган Авдеев биле Усмановтуң дугайында херектерни коллективте эш-хуузунуң судунга шилчидип берген. Эш-хуузунуң суду оларның херектерин көргеш, Авдеевке болгаш Усмановка шыңгыы сагындырыглыг доңгулданы берген. Күш-ажылдың сагылга-чурумун үрээн ол фактылардан чогуур түңнелди партбюро кылган болгаш ажылчыннар ортузунга кижизидилге ажылын улам-на күштелдиргенин демдеглээр херек.

Партия эге организациязының секретары эш Чупрасова партийжи амыдыралдың айтырыгларын, транспорттуң экономиказын хандыр өөренип, СЭКП хоорокомунуң организастаан семинарларынга, дуржулга солчур чөвүлел хуралдарынга идепкейлиг киржип келген. Партбюронуң болгаш партия организациязының ажыл планын чогаадырда, ол чүгле партбюро кежигүннери-биле эвес, харын бүгү коммунистер, актив-биле сүмележип, оларның санал-оналын барымдаалап турар.

Ажылчын коллективтиң бүгү кежигүннериниң амыдырал-чуртталгазының, ажыл-ижиниң болгаш өөредилгезиниң дугайында сагыш-човангыр, ажылга, айтырыгларны өөренип көөрүнге, шиитпирлээринге принципиалдыг парторганизация секретары эш Чупрасованы бүдүрүлгениң цехтеринге, бригадаларынга—чолаачыларның, слесарьларның, токарьларның аразынга, оларның өг-бүлелеринге бо-ла көрүп болур. Кижи бүрүзү-биле ол далаш чокка оожум, чүректиң ханызындан эң-не кичээнгейлиг хөөрежип чугаалашкан, ажылчыннарга, чолаачыларга сүмезин берген, оларның саналдарын, дилеглерин, негелделерин блокнодунда демдеглеп бижээн турар.

Хоорайның өске-даа партия организацияларында ышкаш ол парторганизацияның ам болур отчёт-соңгулдалыг хуралынга Евдокия Арсентьевна амгы үеде хынамчалыг белеткенип эгелээн. СЭКП-ниң XXII съездизиниң ажыттынар хүнүнге чедир—он айларның, Совет Конституцияның хүнү декабрь 5-ке чедир—чылдың бүдүрүлге планнарын доллур күүседири, пландан ажыр 20 муң тонна чүъкту сөөртүр, 22 муң рубль түңнүг немелде орулгалыг болур, а ол ышкаш 80 муң литр кывар чүүлдү камнап алыр дээш коллективтиң алган социалистиг хүлээлгелериниң күүселдезиниң түңнелдерин ол хуралга чугаалажып, көдээ ажыл-агыйны улам ынай хөгжүдер дугайында СЭКП ТК-ның январь Пленумунуң төөгүлүг шиитпирлерин амыдыралга боттандырар талазы-биле областың көдээ ажыл-агый транспортунуң автобаазазының мурнунда салдынган сорулгаларны чедиишкинниг шиитпирлээриниң тодаргай аргаларын коммунистер ажылдап кылып, амыдыралга боттандырып турарлар.

С. ЛОПСАН.

* * *

Дуржулгазын солушкан

Таңды районнуң колхозтарында болгаш совхозтарында партия эге организацияларының секретарьлары партия ажылының дуржулгазын солчур дээш Каа-Хем районнуң колхозтарынга чоокта чаа барып, экскурсиялап чорааннар. Ол экскурсияның киржикчилери бистер Каа-Хемниң колхозтарында партия эге организацияларының ажылының дуржулгазы-биле таныжып, бодувустуң ажылывыстың дуржулгазын оларга дамчытпышаан, колхоз бүдүрүлгезин Каа-Хемде канчаар организастап, СЭКП ТК-ның январь Пленумунуң төөгүлүг шиитпирлерин амыдыралга боттандырар дээш ол районнуң коммунистериниң, бүгү ажылчы чонунуң кайы хире сорук кириишкинниг ажылдап турарын көрдүвүс.

Каа-Хемниң «Октябрь 30 чылы» колхозта партия организациязының секретары эш Семенов артельдиң уруглар садын, Ленин аттыг колхозта партия организациязының секретары эш Долгов колхозтуң Культура бажыңын, «Тиилелге» колхозта партия организациязының секретары эш Сарапулов өдүрек фермазын Таңдының партия организацияларының секретарьларынга сонуургадып көргүскен болгаш ажылды канчаар организастап турарының дугайында тайылбырны берип, бистиң сонуургаан айтырыгларывыска тодаргай харыыларны бергеннер.

Ленин аттыг көдээ ажыл-агый артелинде Культура бажыңы колхозчуларның культурлуг дыштанылгазының ёзулуг одаа болганын, ооң ажылынче чогуур кичээнгейни партия организациязының угландырып келгенин демдеглээр херек. Партия организациязы лекцияларны, илеткелдерни план ёзугаар аңаа организастап, Культура бажыңының ажылын доктаамал хайгаарап, практиктиг дузаны ооң ажылдакчыларынга чедирип турар. Культура бажыңын көрүштүг кылдыр дерээн, партияның көскү агитациязын ында дээре организастаан, областың, районнуң, колхозтуң чеди чылда болгаш 1961 чылда сорулгаларын диаграммаларда тодаргай көргүскен.

«Тиилелге» көдээ ажыл-агый артелинде күш ажылын канчаар организастап турарын тодаргай көрдүвүс. Күш ажылын колхозтуң бедик орулгалыг адыры болдурар, чуртка эът бүдүрер херекке салыышкынын киирер дээш ол артельдиң коммунистери, ажыл-ишчилери шудургу демисежип турар. СЭКП ТК-ның январь Пленумунуң төөгүлүг шиитпирлерин амыдыралга боттандырар, партияның XXII съездизинге төлептиг ужуражыр дээш калбарткан социалистиг чарыштың мурнуку одуруунда Каа-Хемниң коммунистери туржуп турар дээрзин демдеглээри күзенчиг-дир.

Каа-Хемниң колхозтарынга чорааш, оортан билип алган дуржулганы, чаа чүүлдерни бодувуска ажыглаар бис, а ол районнуң чамдык колхозтарында чедир кылдынмайн турар чүүлдерге-хамаарыштыр боттарывыстың саналдарывысты, сүмелеривисти киирген бис. Таңдының колхозтарында, совхозтарында партия организацияларының ажылының дуржулгазы-биле, колхоз, совхоз бүдүрүлгези-биле Каа-Хемниң колхозтарының партия организацияларының секретарьлары амгы үеде таныжып чоруп турар.

С. НАСЫК-ДОРЖУ,
«Межегей» совхозта партия организациязының секретары.

Мурнакчыларга деңнежиңер

УКРАИН ССР. Винница областың Бершадск районунда Василий Михайлович Кавуннуң даргалааны, Сталин аттыг көдээ ажыл-агый артелиниң чедиишкиннерин СЭКП ТК-ның январь Пленумунга демдеглеп турган.

Республиканың ол мурнакчы ажыл-агыйы чыл бүрүде көдээ ажыл-агыйның янзы-бүрү культураларының бедик дүжүттерин ал, мурнакчы агротехниканы нептередип, мал ажылын чедиишкинниг хөгжүдүп турар.

Колхоз 1960 чылды тергиин эки бүдүрүлгежи көргүзүглер-биле дооскан. Тараа культураларының гектар бүрүзүнден ортумаа-биле 31 центнер, кукуруза тараазын—32 центнер, чигир свёклазын—350 центнер дүжүдүн алган. Колхозтуң малчыннары эки ажылдаан. Чер ажылының культуразының бедээни мал ажылының продукциязын бүдүрерин көвүдедиринге дөгүм болган. Эрткен чылын көдээ ажыл-агыйның ажыктыг шөлүнүң 100 гектарынга онааштыр 78 центнер эътти болгаш 391 центнер сүттү алган. Күрүнеге эът садарының чыл планы 128 хуу, а сүттүг — 116 хуу күүсеттинген.

Ам мурнакчы көдээ ажыл-агый артелиниң колхозчулары төрээн партияның XXII съездизинге чаа-чаа чедиишкиннер-биле ужуражыр дээш демисежип турар. Кижилер ховуларда болгаш фермаларда эрес маадырлыы-биле ажылдап, алдынган хүлээлгелерни чедиишкинниг күүседир дээш демисежип турар. А ол хүлээлгелер биче эвес. Чеди чылдың үшкү чылында 3.600 гектар шөлдүң га бүрүзүнден тараа культураларының 100 пуд дүжүдүн, ооң иштинде кукурузаның 1.300 гектар шөлүнүң га бүрүзүнден 60 центнер тараазын, 27 центнер кырлыг-караны, 350 центнер чигир свёклазын алырын, ажыктыг шөлдүң 100 гектарынга онааштыр 100 центнерден эвээш эвес эътти болгаш 480 центнер сүттү бүдүрерин шиитпирлээн.

ЧУРУКТА: Сталин аттыг колхозтуң даргазы В. М. Кавун.

СЭТА-ның фотохроиказы.

Ийи фермада

Тес-Хем районда Ленин аттыг колхоз бо чылын 264 тонна сүт бүдүрер планныг. Бир эвес эки ажылдаар болза, ол сорулга чүгле доллур эвес, харын элээн ажыр күүсеттинип болурунуң бүгү аргалары бар.

Бирги сүт-бараан фермазы дөрт айларда эрткен чылдың ол үезинден 1998 кг хөй сүт сагган. Ындыг болза-даа нийтизи-биле 15687 кг сүт саар планныг турган, дөрт айларда 1105 кг сүттү чедир сагбааны четпес болган. Инектиң суду амгы үеде элбеп турар, сүт бүдүрериниң чыл планын күүсединге ферманың коллективи күжүн салып турар.

Ийиги фермада байдал ооң ыракта багай. Чижээ, дөрт айларда 12400 кг сүт саар турган, чүгле 5002 кг сүт сагган. Саалданың ындыг куду көргүзүглүг болуп турарының бир кол чылдагааны инектерни бызаазынга эдирип, хожудаңгай арга-биле саап турарында. Ол фермада сүт саарының ай, квартал планын күүсеткен чаңгыс-даа саанчы чок болган.

Ленин аттыг колхозта саалданың көргүзүү нийтизи-биле дыка чавыс. Ооң бир кол чылдагааны малдың уксаазын экижидеринче, ажаалда, чемгериилдеже кичээнгейниң четпезинде. Ол ышкаш, ийи фермага 240 инек турар ужурлуг турбуже, чүгле 183 инек бар, ону мынчага четчелевээни база четпес.

Д. БИЧЕ-ООЛ.

Бир тонна теве дүгү

Тес-Хем район Совединиң депутаты Михаил Кумаевич Дөнчүн «Ак-Эрик» колхозтуң теве малын бо чыл-биле тос чыл иштинде малдап келген. Михаил Кумаевич тевелерни чыл бүрүде менди кадагалап, төрүттүнген бодаган бүрүзүн четче доруктуруп, бодунуң төрээн колхозунга чыл бүрүде чүс-чүс килограмм экишинарлыг теве дүгүн берип келген.

Бо чылын Дөнчүннүң малдап турары 188 тевелерниң теве бүрүзүнден-не 5,5 кг дүктү кыргып алган. Ук дүктү арыглап, ылгаан болгаш күрүнеге 1 тонна теве дүгүн дужааган.

А. ТӨМҮР-ООЛ.

Алган хүлээлгени күүседир, аазаан сөстү ээлээр

(Район Совединиң сессиязы)

1961 чылда алган социалистиг хүлээлгелерин канчаар күүседип турар дугайында «Торгалыг» болгаш «Коммунизмче орук» колхозтарның даргалары эштер Мирчин, Шаалы оларның илеткелдерин район Совединиң чоокта чаа болган сессиязынга дыңнаан. СЭКП-ниң XXII съездизинге күш-ажылчы белектиг ужуражыр, партия Төп Комитединиң январь Пленумунуң төөгүлүг шиитпирлерин амыдыралга боттандырар дээш «Торгалыг» колхозтуң малчыннары малдың баш санын өстүрериниң чыл планын 104 хуу, чаш малды камгалап алырының планын 99,2 хуу күүсеткен, а «Коммунизмче орук» колхозтуң малчыннары чаш малдың 99,2 хуузун камгалап алганнар.

Социалистиг чарыштың мурнакчыларының хүн бүрүде өзүп турарын илеткелчилер болгаш сессияга санал бергеннер демдеглээн. Чижээ, «Торгалыг» колхозта хойжулар: эш Осур-оол 220 хойдан 220 хураганны, Седип-оол—292 хойнуң 292 хураганын, өшкү кадарчызы эш Элбек 227 өшкүден 227 анайны, инек кадарчызы эш Шыырап—53 инектиң 53 бызаазын, малчын эш Базыр—48 инектен 48 бызааны менди алган. Ол-ла колхозтуң Коъш-Терек фермазының саанчызы эш Дывыш-оол бодунга быжыглаан инектерниң бирээзинден-не чыл эгезинден бээр 342 кг сүттү саап алган болгаш сүт саалдазын улам көвүдедип турар. «Коммунизмче орук» колхозтуң хойжузу эш Делгер 276 хойдан 298 хураганнарны менди доруктурган. А ол колхозтуң саанчылары эштер Кара-кыс, Дагаа олар инек бүрүзүнден 400—480 кг сүттү сагганнар.

Мал ажылының продуктуларын бүдүрерин улам көвүдедир, күрүнеге семис, хөй деңзилиг малды садар дээш чарыш колхозтарның малчыннарының аразында калбарып турар. Ол колхозтар күрүнеге садар малдарын эки оъттуг черлерде семиртип турар. Амгы үеде колхозтарның шээр малының кыргылдазы хайнылышкынныг эгелээн. Сибирьниң көдээ ажыл-агый мурнакчыларының чөвүлел хуралының киржикчизи, «Торгалыг» колхозтуң ирт кадарчызы эш Саңчат-оол СЭКП-ниң XXII съездизинге белек кылдыр бо чылын бир ирттен-не 5.5 кг дүктү кыргырын хүлээнген, ам кыргылданы организастыг чорудуп турар.

Бо колхозтар 1961 чылда тудуг талазы-биле боттарынга алган социалистиг хүлээлгелерин багай эвес күүседип турарын сессия демдеглээн. Чижээ, «Торгалыг» колхоз Кара-Талга, «Коммунизмче орук» колхоз Улаатайга комплекстиг хойжу бригадаларны организастааш, оларның төптеринге чуртталга бажыңнарын, мал кажааларын тудар, культура-амыдыралдың тудугларын кылыр планнарын күүседип апкан.

1961 чылда алган социалистиг хүлээлгелерин күүседир талазы-би[illegible] чамдык ажылдар кылдынган-даа болза, үстүнде колхозтарның ажылында улуг четпестерниң барын район Совединиң сессиязы айыткан. Чижээ, «Торгалыг» колхозтуң төрүүр инектериниң планынга 28 инектер четпейн турар, а «Коммунизмче орук» колхоз малдың баш санын өстүрер планны күүседип албаан. «Коммунизмче орук» колхозтуң баштаар чери малдың эдержилгезинче болгаш тарып боозадылгазынче чогуур кичээнгей салбаан түңнелинде мал ажылында улуг ужур-дузалыг ол хемчег эрткен чылын чогуур үезинде боттанмаан.

Мал ажылының чамдык продуктуларын бүдүрерин үстүнде колхозтар эрткен чылдың бо үезинде деңнелден кудулаткан чоруктан чогуур түңнелди үндүрери эргежок чугула. Чижээ, «Торгалыг» колхоз 1960 чылдың июнь 1-ге чедир 61 тонна эътти бүдүрген турган болза, бо чылын чүгле 43 тоннаны бүдүрген, эрткен чылын бир инектен ортумаа-биле 228 кг сүттү сагган, ынчаарга бо чылын инектен-не амдыызында чүгле 120 кг сүт сагган. «Коммунизмче орук» колхозта байдал база-ла ындыг болуп турар. 1961 чылдың баштайгы чартыында күрүнеге эът, сүт садар планын үстүнде колхозтар ооң түңнелинде чедир күүсетпээннер. Районнуң колхозтары тараа культураларының тарылгазын чогуур үезинде чоруткан-даа болза, чугула үнелиг культура болур кукурузаның тарылгазын эвээжеткен чорукту сессия шыңгыы буруу шаапкан. Чижээ, «Торгалыг» колхоз 400 гектар шөлге кукуруза тарыыр планын чүгле 171 га кылдыр, «Коммунизмче орук» колхоз 280 га планын—40 гектар кылдыр күүсеткен.

Мурнакчыларның дуржулгазын колхозтарда ам-даа четпес нептередип турарын, школалар септелгезин оожум темпилиг чорудуп келгенин сессия база демдеглээн. Райпо баштаар чери, ооң даргазы эш Ойдуп колхозтарның сүт-бараан фермаларынга кочалдар, бидоннар болгаш өске-даа чүүлдерни садыглаарын организаставайн турар.

Ажылда бар четпестерни шиитпирлиг чайладырынче, 1961 чылда алдынган социалистиг хүлээлгелерниң күүселдезин бүрүн хандырарынче угланган шиитпирни сессия хүлээп алган.

Д. СПИРИН.

Чаа чунар бажың

Улуг-Хем районнуң «Х Улуг хурал» көдээ ажыл-агый артелиниң тудуг бригадазы хары угда 20 кижи кирер чунар бажыңның тудуун доозуп, ажыглалда киирген, чунар бажың эки дериттинген. Бо тудугну доозуп, ажыглалга кииреринге эштер Даш-оол, Болдук, Дукарбан олар идепкейлиг киржип, хүн бүрүнүң ажыл онаалдазын 150—200 хуу чедир күүседип турганнар.

Чунар бажыңны неделяда ийи катап изидерин колхоз баштаар чери доктааткан.

Б. БАГЫТ-ООЛ.

АДА-ЧУРТТУҢ УЛУГ ДАЙЫНЫНЫҢ 20 ЧЫЛ ОЮНГА

ТЫВА—ДАЙЫННЫҢ ЧЫЛДАРЫНДА

1941 чылдың июнь 21 хүнү дайын мурнундагы эң сөөлгү тайбың хүн болган, ол хүн Донбасстың хөмүр дашчылары, Уралдың металлургтары, Каспийниң нефть тывышчылары, Узбекистанның хөвеңчилери, Поволжьениң машина тудукчулары, Сибирьниң колхозчулары—бүгү совет кижилер тайбың социалистиг тудуушкунга кайгамчык үре-түңнелдиг ажылдап хүнзээн. Улуг үүле-ишти бүдүргеш, дыштаныр хүнге белеткенип тура, совет кижилер эртен дайынның кадыг-дошкун даңы адып кээр дээрзин каяа билген боор.

Июнь 22-де эртен даң бажында делегей империализминиң эң-не эзээрек дээрбечи отряды—герман фашизм дижинге чедир чепсегленген 153 немец дивизияларны, бодунуң эвилелчилери Италияның, Финляндияның, Румынияның, Венгрияның 37 шилиндек дивизияларын Совет Эвилелинге удур дайынче октаан. Болгарияның, Испанияның фашистиг чазактары ол дайынга Германияны идепкейлиг деткип турган, а япон дайынзырактар миллион кижилиг квантун армиязын Маньчжурияга мөөннеп алган, ССРЭ-же халдап кирерინге таарымчалыг байдалды манап турган. Сүртенчиг айыыл Совет күрүнениң кырынга диргелип келген.

Америк империалистерге сорук киирткен немец фашистиг эжелекчилер Совет күрүнени узуткаар, миллион-миллион славяннарны болгаш өске-даа улустарны кырып-хыдыыр, Совет Эвилелиниң бүгү улустарының национал культуразын болгаш күрүне ёзу тургузуун узуткаар, совет кижилерни немец бароннарның болгаш капиталистерниң кулдары болдурар, бистиң чуртувуска помещиктерниң, капиталистерниң эрге-чагыргазын катап тургузар сорулгалыг дайынны эгелээннер.

Фашистиг Германияга удур дайынче Совет Эвилелиниң киргени ийиги делегей дайынының антифашистиг болгаш хосталгалыг мөзүзүн онза күштелдирген.

ССРЭ-ниң улустарының бодунуң туска хамаарышпас чоруу, хосталгазы дээш, социализмниң чаалап алыышкыннарын камгалап алыр база быжыглаар дээш демисели делегейниң улустарының фашизмниң кулданыышкынынга удур болгаш кулданыышкынга кирбес дээш, национал суверенитет болгаш демократтыг эргелер дээш демисели-биле каттыжа берген. Гитлержилерге кулдандырган база кулданыышкынның айыылының мурнунга турган чурттарның улустары совет улустуң болгаш ооң Чепсектиг Күштериниң маадырлыг демиселинче канчаар-даа аажок улуг идегел-биле көрүп турганнар. Олар фашистиг аг-шеригни доктааткаш, чылча шаап, кижи төрелгетенни хүрең хамчыктың айыылындан адырып ап шыдаар, делегейниң цивилизациязын камгалап алтар күштүг Совет Эвилелиниң нүүрүнден көрген. Совет улус төрээн Коммунистиг партиязын долгандыр сырый каттышкаш үр, хан төгүүшкүннүг демиселге айыылдыг дайзынны ажып үнген.

Сүртенчиг айыылдың хүннеринде тыва улус база-ла аңаа дооразынга олурбаан. Тываның ажылчы чону бодунуң революстуг нам болгаш чазаанга баштадып алгаш, улуг ССРЭ-ни долгандыр улам сырый каттышкан. Ооң чайынначак херечизи болза дайын чылдарында Тываның арат чонунуң карак-кызыл күш-ажылы, Кызыл Шеригге арыг сеткилиниң ханызындан берип турган дузаламчызы, ооң эң шилиндек оолдар, кыстарының Ада-чурттуң дайынынга шуут барып киришкени болур.

Аныяк ажылчын аңгы чаа-чаа продукциялар бүдүрүлгезин шиңгээдип алгаш муң-муң чылыг тоннарны, сапыктарны, кидис идиктерни, хол хаптарын, бөрттерни, он-он муң тонна белен аъш-чем аймаан, хөй муң санныг бүрүн дериглиг лыжаларны, хөй ээр, чүген, чуларны болгаш өске-даа чүүлдерни чуртка болгаш фронтуга бүдүрүп берген.

Тыва ажылчы араттар Ада-чурттуң дайынының чөптүг сорулгазын хандыр медереп билгеш карак-кызыл ажылдап турганнар. «Совет Армияга берген аъттарым бүрүзү дидим дайынчының тулчуушкунунга эжи болур, мээң бергеним саржаг, эът, дүктүң пуд бүрүзү дайынчыларга чылыгны база күштү немээр дээрзин билир мен. Фронтуга чаъс октар-биле, Мөңгүн-Тайгага карак кызыл ажыл-иш-биле, — каяа-даа фашистерни соп болур дээрзин билир мен» деп тыва патриотчу малчын арат Саны-Шири чугаалаан.

Тываның көдээ ажыл-агыйының ажыл-ишчилери мал кажааларының санын көвүдеткеш, сиген белеткелин көвүдедип, тараа шөлүн алгытканының түңнелинде маадырлыг Кызыл Армияга дузалаар материалдыг бааза өзүп турган.

Дайын чылдарында-даа акы-дуңма совет улустуң хүн бүрүнүң дузаламчызының ачызы-биле тыва культура шапкын хөгжүп турган. Тываның школалары аныяк өскенни ажылчы чоннуң демиселиниң эрге-ажыктарынга бердинген кылдыр кижизидер талазы-биле, театр, культура-чырыдыышкын албан черлери, парлалга, радио, литература ажылчы чонну ССРЭ-ни долгандыр эвилелдээр болгаш ооң бүгү-ле күштерин фронтуга дузалаар херекче угландырар талазы-биле улуг ажылды кылган.

Улус ажыл-агыйын база культураны хөгжүдер херекке Тыва Арат Республиканың дайын чылдарында чедип алган чедиишкиннерин, дайын мурнундагы чылдар ышкаш, Совет Эвилелиниң ак-сеткилдиг улуг дузаламчызындан хоора көрүп болбас. Дайын үезиниң аар-бергелери турза-даа, Совет Эвилели калбак хереглел бараанарын дайын мурнундагы хемчег-биле Тывага чорудуп берип, хөй-хөй тускай эртемниглерни дамчыштыр улус ажыл-агыйының база культураның бүгү адырларын хөгжүдер талазы-биле, тыва кадрларны белеткээр талазы-биле дузалажып турган.

Совет болгаш тыва улустарның найыралы дайынның кадыг-дошкун шылгалдазын алдарлыы-биле шыдап эрткен болгаш тыва улустуң социалистиг патриотизминиң бир кол үндезиннериниң болгаш үнер дөстериниң бирээзи болган. «Советтиг Россия тиилезин-не деп бодаарга чүү-даа харамнанчыг эвес турган. Чүге дизе ол биске хосталгаже, аас-кежикче орукту айтып берген болгай» — деп, Улуг-Хем кожууну чурттуг арат херээжен Т. К. Күскелдейниң сөстери—ооң херечизи.

Тыва араттың Кызыл Шеригге, совет улуска ынакшылының илерээшкини янзы-бүрү хевирлиг турган. ССРЭ-ниң оран камгалал фондузунга акша-хөреңги чыылдазы, дайындан качыгдааннарга чылыг хеп чыылдазы, ужар-хемелер болгаш танкылар тулуунуң фондузунга акша-хөреңгиниң чыылдазы, фашистерден хосталган районнарның колхозтарынга мал азырап бээр чорук, Кызыл Шеригниң госпитальдарын база бичии уруглар бажыңнарын шефтээри, фронтуга херектиг чүүлдер бүдүрери, экспорт планнарын хуусаа бетинде ажыр күүседири, Кызыл Шеригге аъттар чыылдазы, тыпкан тывыжының кезиин халаска дужаары, фронтуже эки-турачылар аъткарары дээш дузаламчының өске-даа хевирлери Тывага делгерээн турган.

Бүгү күштерни, аргаларны дайзынны чылча шаварынга бээр дугайында ТАР нам, чазааның кыйгырыы каяа-даа чедир дыңналып, арат чонну калбаа-биле хайындырып үндүрген. Өдүгенден, Качык-Сайгал, Мөген-Бүренден, Кашпал-Үрбүн чедир чурттуң хамык булуңнарында ажылчы чон фронтуга белек чыыр ажылды бичии-даа соксаал чокка чорудуп турган. Ол-ла хүннерде Тес-Хемниң араттары кыр-

ЧУРУКТА: Тываның эки турачыларын фронтуже үдеп турары 1942 чыл. (Областың чурт-шинчилел музейиниң фондузундан).

НОГААНЧЫТТЫНГАН ХООРАЙ ДЭЭШ

(Омскини ногаанчыткан болгаш чаагайжытканының дуржулгазындан)

Мурнунда арыг-шевер талазы-биле четпес, ногаанчыдылга кылыглары чок, чаагайжыттынмаан хоорай турганындан Омск ам Совет эрге-чагырганың чылдарында мырыңай сыр өскерилген. Омск янзы-бүрү чараш тудугларлыг, хөй-хөй каът бажыңнарлыг, асфальтылаттынган кудумчуларлыг, ногаан шөлдерлиг болгаш сесерликтерлиг, Барыын Сибирьниң үлетпүрлүг болгаш культурлуг улуг төвү кылдыр чаартына берген.

Хоорайның партия, совет, комсомол органнары база бүгү хөй-ниитизи кудумчуларны, кварталдарны чаагайжыдар болгаш ногаанчыдар ажылдарны чогуур деңнелге тургузуп, тодаргай ажыл-херектерни боттандырган. Амгы үеде Омскиниң шупту кудумчулары бүрүн ногаанчыттынган. Улуг, биче кудумчуларның эгезинден төнчүзүнге чедир хөй-янзы үнүштерни чурум-чыскаалдыг тарып олурткан. Хоорайда ногаанчыдылганың шөлү амгы үеде 3970 гектар четкен азы хоорайның чурттакчы бүрүзүнге-ле 68,5 дөрбелчин метр онаажып турар. Чаагайжыдылганы болгаш ногаанчыдылганы боттандырып чорудуп тура, кудумчуларның, кварталдарның шөлзэи, шоолуг даш-шимээн чок черлеринге хоорай чурттакчылары дыштанып алырынга таарымчалыг байдалды тургузарынче кол кичээнгейни угландырган. Ынчангаш ажылчы чоннарның дыштанылгазынга, селгүүстеп кылаштаарынга таарыштыр сесерликтер, делгем шөлдер тургустунган, ында сандайларны, парк диваннарын тургускулаан.

Омскиниң ажылчы чоннары ам ногаанчыдылганың шынарын экижидеринче онза сагышты салып эгелээн. Бир чурттакчы бүрүзүнге ногаан үнүштерниң санитар-техниктиг норма-чижээниң чедишкен турарын чедип алыр сорулга-биле нииттиниң ажыглалынга кирер дыштанылга черлерин, оларның ногаанчыдылгазын бойдустуң боду бүткен хевиринге чедир тургузарын чаңчыл болдурган. Омскиде аллея оруктарның, парк хереглелиниң, чырыдылга системазының, каасталганың, парк скульптуразының тудугларын калбартып чоруткан. Ол ышкаш хоорайның хевир-көрүжүнге чечектер тарылгазы, делгем девискээрлиг газоннар (ында өң-баазын чечектер тарыттынган) кончуг таарымчалыг.

1959 чылдан бээр хөй чылдыг чечектерниң (флокстарның, пионнарның, розаларның, георгиннерниң болгаш өскелерниң-даа) тарылгазын эгелээн. Хөй чылдыг чечектерни тарыыры-биле кады кудумчуларга ак-көксүмээр өңнүг шивилерни, самшитти, туяны база тарып эгелээн. Үстүнде айыттынган үнүштер Сибирьниң хоорайларынга үнмес дээр шын эвес бадыткалды амыдырал ам буруу шапкан. Хоорайның кудумчуларынга чаңгыс аай уксааның ыяштарын болгаш чадаң ыяштарны олуртуруп база чечектерни болдунарла шаа-биле көвүдедирин мында чурум болдурган.

Ногаанчыдылганы боттандырып турар үеде олуртур үнүштерни тарыырының чурумунче сагыш салыр, чараш көрүштүг болуруун чедип алыры эргежок чугула. Каасталга кылдыр чадаң ыяштарны, өң-баазын өңнүг чечектерни база арбыны-биле ажыглаарын чедип алган бис.

Үлетпүр бүдүрүлгелер болгаш ооң иштики цехтериниң девискээрин ногаанчыткан чорук ында даш-шимээнни базып, чаагай көрүштүг болдуруп турар. Маңаа кол чүүл болза ажылчыннарның болгаш албан-хаакчыларның кадыкшылын быжыглаарынга, ажылдың чапсарында оларның дүрген дыштаны дыртып алырынга таарымчалыг байдалды тургусканы болур. Боттарының девискээрлерин ногаанчыдарын Омскиниң үлетпүр бүдүрүлгелери, албан организациялары, школалары болгаш ортумак, дээди өөредилге черлери дорт хүлээлге кылдыр көрүп, бо чугула ажылды үнелеп турары эки чүүл болур. Хоорайның хөй-хөй бүдүрүлгелери, албан организациялары чечектерни боттары өстүрүп тарывышаан, оларны чүгле боттарының девискээрин каастаарынга эвес, харын бүдүн-бүдүн кудумчуларны, улуг кварталдарны ногаанчыдарынга база ажыглап турарлар. Ол ышкаш, шефке алганы уруглар яслилерин, садтарын, эмнелге черлерин ногаанчыдарынче олар база улуг кичээнгейни салып турарлар.

Ногаанчыдылга ажылдарынга өөреникчилер, студентилер, башкылар коллективтери көскү рольду ойнап турар. Хоорайның хөй-хөй школалары биология болгаш коллекция участоктарлыг, кат-чимис тараан садтарлыг болгаш чечектер тарыыр булуңнарлыг.

Хөй-хөй школалар тус-тус участоктарда шуут быжыглаттынган. Хүлээнип алганы ол черлерге немелде ногаанчыдылганы чорудуп, ногаан үнүштерниң камгалалын школачылар күштелдиргеннер. Чүгле эрткен чылын безин школачылар 300 муң янзы-бүрү ыяштарны олуртуп, 2 миллион ажыг чечектерни өстүргеннер.

СЭКП-ниң Омск хоорай комитеди болгаш хоорküүском партия, совет, профэвилел, комсомол база ажыл-агый органнарының харысалгалыг ажылдакчыларын тус-тус улуг участоктарга ногаанчыдылга болгаш чаагайжыдылга ажылдарын боттандырып чорударынга харысалгалыг кылдыр быжыглаан. Ногаанчыдылганың чугула херээн ам хоорайның муң ажыг активчилери боттандырып турарлар. Ногаанчыдылга болгаш чаагайжыдылгаже угланган воскресниктерге, субботниктерге омскичилер аажок улуг көдүрлүүшкүн-биле киржип келгенин демдеглээри чугула. Субботниктерниң, воскресниктерниң түңнелдерин ыяавыла чугаалажырын мында шуут чаңчыл болдурган.

Ногаанчыдылгага бажыңнар эргелелдери, квартал, кудумчу комитеттери база улуг рольдуг. Олар аразында социалистиг чарыштыг болгаш ооң түңнелдерин узамдыктырбайн доктаамал чугаалажып турарлар.

Ногаанчыдылганы болгаш чаагайжыдылганы бедик деңнелге чорудары-биле бистиң хоорайывыс Сибирьниң улуг хоорайларының бирээзи — Новосибирск-биле сөөлгү он чылдарның дургузунда социалистиг чарышты үргүлчүлеп келгеш, анаа багай эвес түңнелдерни чедип ап турар.

Ногаанчыдылга болгаш чаагайжыдылга чорударының талазы-биле тус-тус бүдүрүлгелерниң, албан организацияларның, аңгы-аңгы районнарның, школаларның болгаш өөредилге черлериниң арразында социалистиг чарыш калбарган. Ажылчы чоннар депутаттарының Омск хоорküүскому ук чарыштың түңнелдерин чылдың-на үндүрүп, мурнакчыларга шилчип чоруур кызыл тукту тыпсып турар. Ол ышкаш социалистиг чарыштың чорулп турарын, ооң түңнелдерин солуннарга, радионуң, телевидениениң дамчыдылгаларынга, хана солуннарга үргүлчү чырыдып келген. Чарышты калбартканы-биле кады садтар болгаш чечектер өстүргениниң хоорай делгелгелерин чылдың-на эрттирерин чурумчуткан. Чижээ, 1960 чылдагы делгелгеге 60 бүдүрүлгелер, 35 школалар, уругларның 7 албан черлери, 332 садчылар болгаш чечектер өстүрүкчүлери, сад өстүрер талазы-биле коллективтиг эштежилгениң 8 коллективтери киришкеннер.

Боттарының хоорайын улам ногаанчыдар болгаш чаагайжыдар талазы-биле омскичилер амгы үеде онза көдүрлүүшкүннүг, чаа байдал-биле ажылдап турар. Чүл дээрге Омскиниң ажылчы чоннарын Ленинградтың ажылчы чоннары ногаанчыдылга болгаш чаагайжыдылга чорударынга чарышка база кыйгырган.

Г. ШКУЛОВ,

Омск хоорküүскомнуң ногаанчыдылга ажыл-агый килдизиниң эргелекчизи, ногаанчыдылга тудуунуң инженери.

Чурукта: Кызылдың № 1 уруглар садының бичии чаштары ойнаарактар өрээлинде.

Фото **П. Гольцовтуу.**

БАШТАЙГЫ ЧЫЛЫНДА

Бистиң чуртувустуң улуг, биче-даа үлетпүр бүдүрүлге черлериниң чанында, Культура бажыңнарында уран чүүлдүн бир хевири болур уран чурулгаже чүткүлдүг аныяктарның сонуургалдарын хандырарынга студияларны тургускан. Уран чүүл студиялары ажылчы чоннуң иштинден аныяк талантыларны деткип, профессионалдыг чурукчулар белеткээриниң школазы болуп турар.

Тываның «Тыва даг-дүгү», «Тыва кобальт» улуг тудугларының комбинаттарында, Кызыл хоорайның бүдүрүлге черлеринде ындыг талантылар кайы хөй. Олар бүдүрүлгеден хостуг шакта уран чурулгага өөренирин күзеп турарлар. Оларның ол агаар-биле дөмей негелдезин хандырары — профэвилелдериниң, хөй-ниити организацияларының дорт хүлээлгези болур.

Эрткен чылын областың улус Чогаадылга бажыңы бот-тывынгыр чурукчуларның чурулга студиязын Кызыл хоорайга тургузарының баштайгы базымын кылган. 1960 чылдың октябрь 10-да бот-тывынгыр чурукчуларның студиязының бирги кичээли эрткен. Ол хүнден эгелээш-ле ажыл шагының соонда, дыштаныр хүннерде, ол студия өөредилге программазын ёзугаар кичээлдеп, ам баштайгы чылдың программазын чедиишкинниг дооскан. Студияга уран чурулганы, чурулганы база композиция деп эртемнерни үш чыл хуусаалыг өөренир.

А бо студияда Кызылда септелге заводунуң токары Анатолий Косяков, «Тыва тудуг» трезинде электрик Сергей Афанасьев, төп аптека складында Любовь Угдужекова, № 7 школаның 8 классчызы Боря Безродный, «Каа-Хем» кинотеатрда чурукчу Валерий Солдатов, № 3 школада күш-ажыл башкызы Леонид Спрыгин болгаш өске-даа талантылыг эштер уран чурулгага кызымаккай өөренип турарлар. Олар чүгле студияда эки өөренип турар эвес, харын-даа боттарының ажылдап турар черлеринде база дээре ажылдакчылар кылдыр санадып турарлар.

Баштайгы өөредилге чылында 64 шакты өөренип эрткениниң түңнелинде студийжилер чурулганың, уран чурулганың эге билиглерин быжыг шиңгээдип ап шыдааннар. Ону херек кырында 1961 чылдың июнь 11-де хоорайның культураның болгаш дыштанылганың Гастелло аттыг парыгында ажыткан делгелгеден көөрге-ле илдең, студияга чурулганы Анатолий Алексеевич Шлонин, Анна Андреевна Хомич чорудуп турган.

Студия баштайгы чылында элээн бергелерге таварышкан.

Студияның тускай оран-савазы чок болган ужурунда улус Чогаадылгазының бажыңының хөй столдарлыг, дакпыш кабинединге өөренип келгеннер. Өске областарның, хоорайларның дуржулгазы-биле алырга чурулга студияларын ажыдарынга профэвилелдер организациялары улуг рольду ойнап турарлар. Акша-хөреңги, оран-сава талазы-биле база-ла профэвилелдери улуг сагыш салыр. Профэвилелдериниң область чөвүлели студияга баштайгы өөредилге чылында дуза чедирер хамаан чок, харын-даа чоокка чедир-ле студия бар деп билбейн турган.

Ам келир өөредилге чылында бирги курсчулар ийиги курсче шилчиирлер. Бо чылын чурулга студиязынга өөренирин күзээннер хөй. Ам сорулга чүл дээрге хөй-ниитичи эгелээшкинниң үндезининге тургустунган чурулга студиязынга бүгү таланың деткимче дузазын хөй-ниити организацияларының, ылаңгыя чер-черде профэвилел организацияларының талазындан көргүзүп, чурулга студиязынга өөренип кирер кижилерге таарымчалыг байдалды тургузуп бээринге боттуг дузалаары болур.

В. ТАС-ООЛ,

областың Улус чогаадылгазының бажыңының чурулга уран чүүлүнүң талазы-биле методизи.

Үш-дөрт хонгаш азы неделя соонда

Каа-Хем районнуң төвү — Сарыг-Сеп суурда номчукчуларның чагытканы область солуннарын үнген хүнүнде-ле ап, номчуп турарлар. Бо суурдан 2 километр черде «Октябрь 14 чылы» колхозтуң Мергенде болгаш өске-даа сүт-бараан фермаларынга база Терзигде хову бригадазынга солуннар чоок-ла дээрге 3—4 хонгаш азы мырыңай неделя эрткенде чедип турар.

Моон кол чылдагааны болза колхоз баштаар чери, партия эге организациязы колхозчу ажыл-ишчилерниң чагылгаларын чогуур үезинде алзын дээш организастыг хемчеглерни албааны болур. Бригадаларга, фермаларга почта чедирер почтальонну тургуспаан.

Почта чедирилгезиниң талазы-биле байдал районнуң «Ленинчи орук», «Тиилелге» колхозтарында база-ла багай. «Тиилелге» колхозтуң 10 ажыг механизаторлары Улуг-Алаакта чайгы чер аңдарылгазында ажылдап турарлар. Ол хову турлаанда ажылдап турар колхозчулар болгаш Улуг-Алаакта 4 коданда хойжулар бо айның эгезинден бээр солун, сеткүүл номчувааннар.

Ол колхозта партия эге организациязының секретары А. Сарапуловтан колхозчулар негелде кылырга «оон келген улустан чагылгаларны чорудуп турар улус болгай бис, канчап ындыг чоор» дээр. Хову бригадазының повары Гарбузова чагытхан солуннарын апрельден бээр чаңгысты-даа албаан.

Парлалга чедирилгезинче кайда-ла чогуур кичээнгей салдынган болдур, ында хомудал чок болур. Районнуң «Совет Тыва», «Кызыл тук», Ленин аттыг колхозтарынга тускай почтальоннар ажылдап турар, номчукчулар солун, сеткүүлүн чогуур үезинде ап турарлар.

В. БЫШТАК-ООЛ.

* *

БИР ЦЕХТЕ

Ээлчег солчур мурнуу чарыында цех начальниги Капитолина Васильевна Осипова ажылчыннарга таарымчалыг эвес медээни дыңнаткан. Цехтиң ай планы күүседиинмээн, ажылчыннарның чамдыызы ажыл нормазын чедир күүсетпейн келгеннер, продукцияның шынары илдең не кудулап турар апарган...

Цехке дүвүренчиг байдалдар тургустунуп келген, оон чайлаарының аргазы чүл? Бо айтырыгны шиитпирлээри-биле цехтиң коммунистер бөлүүнүң хуралын чыылдырган. Ол хуралга цехтиң ажылында четпестерниң үнүп келген чылдагааннарын илередириниң, оларны чайладырының хемчеглерин алырының болгаш моон соңгаар ажылдарны канчаар организастап чорударының дугайында шыңгыы чугаалажыышкыннар болган...

Бо болза эрткен чылдың төнчүзүнде Кызылдың типографиязының өрүлге цегинге болган. Хуралга санал берген коммунистер бир-ле дугаарында цехтиң бүдүрүлге шөлү кызыы болганындан полиграф машиналарын корум-чурум чок сырый тургусканы күш-ажылдың бүдүрүкчүлүүн бедидеринге шаптыктап турарын демдеглээннер.

Хуралга шиитпир үндүрген сөөлүнде цехтиң шөлүн алгыткан, аңаа өрүлге машиналарын болгаш өске-даа дериг-херекселдерни ажылдаарынга таарымчалыг кылдыр тургузарының конкурузун база чарлаан.

Цехтиң ажылчыннары, ылаңгыя коммунистер ол конкурска идепкейлиг киржип, боттарының ажыктыг саналдарын болгаш төлевилелдерин кииргеннер. Ол саналдарның хөй кезии бедик үнеледи алган болгаш бүдүрүлгеге шиңгээттинген сөөлүнде өрүкчүлерниң күш-ажылының бүдүрүкчүлүү бедээн, цех айларның, кварталдарның планын доктаамал ажыр күүседип турар апарган. Кандыг-даа бергедээшкиннерни ажып эрттеринге коллективтиң күжүн мөөңнээриниң канчаар-даа аажок улуг ужур-дузалыын коммунистер аңаа база катап бадыткааннар.

Амгы үеде өрүлге цеги ол бүдүрүлгеде мурнакчы цехтерниң бирээзи болуп, партияның XXII съездизинге алдар болдурган социалистиг чарышка бедик көргүзүглерни чедип ап турар.

В. МАГЕРЯ.

АМ КӨӨР БОЛЗА...

Бистиң кадээ клуб моон мурнунда багай ажылдыг диртип, районнуң өске клубтарындан хожудап каап турган. Ам көөр болза, Арыг-Бажы суурнуң клувунда болгаш ооң ээлери — аныяктарның амыдыралында улуг өскерилгелер бар апарган. Клуб эргелекчизинге ажылдаары-биле аныяк оол Шаңгыр-оол Байыр-оол келген соонда маңаа ажыл экижээн.

Шаңгыр-оол клуб чөвүлелиниң составын чаартып, аңаа уран чүүлге хандыкшылдыг, бот-идепкейлиг кижилерни киирген, чайгы үеде чорудар ажылдарның планы чогааттынган, совхозта партия болгаш хөй-ниити организациялары-биле чугаалашкаш, бот-тывынгыр уран чүүл бөлгүмүн тургускан. Ооң соонда суурнуң аныяктары-даа, улуг назылыглар-даа концерттерге киржип, боттарының мергежилдерин көргүзүп эгелээннер. Концерт бөлүүнде 30 хире аныяктар болгаш интеллигентилер киржип турар. Олар совхоз төвүнге, «Улуг-Хая» совхозтуң Көк-Чыраа, Улуг-Хая фермаларынга, Жданов аттыг болгаш «Чодураа» колхозтарга 6 удаа үнүүшкүннүг концерттерни ойнап бергеннер. Концерт бүрүзүн кандыг-бир лекция-биле эгелеп, ажылчы чоннарның ортузунга СЭКП ТК-ның январь Пленумунуң материалдарын тайылбырлап, бүгү делегей байдалының талазы-биле беседаларны таныштырып чорааннар.

Часкы хову ажылдарының үезинде болгаш оон сөөлүнде-даа көргүскен концерттерге киришкеннер боттарының арга-мергежилин улам бедидип турарлар.

Х. САРЫГ-ООЛ.

Улуг-Хем район.

Мал чаза базып, чий берген

Улуг-Хем районнуң «Х Улуг хурал» колхозунуң тараазының болгаш сиген кезер шөлдеринде сигенниң үнүжү эки. Чамдык тараалар ам 15 сантиметр чедир өзе берген. Тараа, сиген шөлдерин малга чаза бастырбас талазы-биле хемчег алдынмайн, чамдык черлерде тараа, сигенни мал чип турар апарган.

Колхозтуң Кара-Булуңда 300 ажыг гектар тараазын болгаш сиген кезер 600 гектар шөлүн колхозтуң болгаш колхозчуларның хуузунда малы чаза базып, чип туруп берген. Бо шөлдерде № 1 хой фермазының 3 кодан хою база бир кодан аныяк инек одарлап турар. Хову бригадазы-даа, малчыннар-даа тараа, сиген мал чиптер хире үнмээн кылдыр бодап, малды сула салып, тараа, сигенни кадарып, малдан камгалавайн турарлар.

Тараа, сиген шөлдеринде малды өскээр чайладып, чайлагладыр өй келген.

К. ОЙДУП-ООЛ.

гаан дукту дөгерезин коржаага дужаар дугайында, Тожунуң болгаш Бии-Хемниң аңчылары баштайгы хүннүң өлүк тывыжын фронтуга дужаар дугайында, Каа-Хемниң Федоровка суурунуң чурттакчыларының Украинаның колхозтарынга мал өстүрүп бээр дугайында, Кызыл хоорайның ажылчы чоннарының ужар-хеме туттуунга акша чыыр дугайында дээш өске-даа кыйгырыглар удаа-дараа төрүттүнүп үнери билек-ле, чон изиг-биле деткип турган. Мурнакчы арат Кудажы малының 75 хуузун фронтуга берген. Тес-Хем чурттуг, ТАРН кежигүнү Оюн Сиилиңмаа 22 аътты, 4 шарыны, 42 хойну, 12 кг саржагны, 600 ажыг акшаның чылыг хептерин, 1600 хире акшаны, Соян Севильбаа 216 баш малдарны, Мөңгүн-Тайгада арат херээжен Хорлуу 278 баш малды, Тожу кожууну Кол Илдирбен 1000 акшаны тус-тузунда фронтуга бергеннер. Маңаа чүс-чүс ындыг чижектерни санап болур. «Дузаламчы деп сөстү өске кандыг-даа сөстерден хөй катап, Азияның төвүнде хаялыг ортулук болу берген чыдар ыраккы чурттуң чер бүрүзүнге дыңнаан мен, бо сөстү улуг чаагай Улуг-Хемниң сыстып баткан баштарынга, Таңды-Уланың эдектеринге, Саян сыннарының баштарынга дыңнаан мен» — деп, 1943 чылда Тывага чораан сураглыг совет чогаалчы Вадим Кожевников бижээн.

Дайын чылдарында тыва улус фронтуга 40 муң дайынчы аъттарны, 10 миллион акша ажыг түңнүг 5 эшелон белектерни, бөлүк ужар-хемелерни болгаш өске-даа чүүлдерни берген. 1944 чылда Тываның чону фашистиг кулданыышкындан хосталган украин колхозтарга 26.572 баш янзы-бүрү малды чорутхан. «Совет Эвилелиниң бүгү улустары-биле бир дөмей, украин улус Тыва Арат Республиканың ажылчы чоннарының фронтуга болгаш Кызыл Шеригге көргүзүп турар дузаламчызын ханызы-биле үнелеп көрүп турар болгаш кажан-даа утпас» — деп, УССР-ниң Дээди Совединиң Президиуму ТАР Биче хурал президиумунга чагаазынга бижээн. ССРЭ-ниң Чазаа ТАР-ның нам болгаш чазаанга, тыва улуска Кызыл Шеригге дузаламчы дээш өөрүп четтиргенин 5 катап илергейлээн. 1944 чылдың август 11-деги ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Чарлыын ёзугаар мурнакчы малчыннарның, ажылчыннарның, ТАР-ның күрүне болгаш партия ажылдакчыларының улуг бөлүүн совет орденнер, медальдар-биле шаңнаан чорук фашистиг араатаннарны чылча шавар херекке тыва улустуң киирген салыышкынының улуг үнелээни ол-дур.

ЧУРУКТА: Фронтуже чорудары-биле организастаан кызыл коъштуң Эрзин районндан кел чыдары. 1942 чыл. (Областың чурт-шинчилел музейиниң фондузундан).

Ада-чурттуң дайынының хүннеринде муң-муң патриотчулар фронтуже чорударын күзеп дилеп турганнар. Тывага төрүттүнген болгаш өскен, тывалар-биле кады ажылдап, чурттап турган совет хамаатылар фронтуже оруктуг 1942 чылдың январьда ажытканнар. Олар Совет Армияның дайынчы алдарының төөгүзүнге эвээш эвес чайынначак арыннарны бижээннер. Чогаалчы А. Прокофьевтиң «Россия» деп шүлүглелинге алгаттырган, маадырлыг Ленинградтың камгалакчылары Шумов алышкыларга, Бобруйск хоорайны хостап турда дидимнериниң өлүмү-биле өөрүнге тиилелгеже орукту ажыдып берген танкычы Михаил Бухтуевке бүгү совет улус ышкаш Тываның чону чоргаарланыр.

Тыва улустуң Ада-чурттуң дайынынга шуут киржиксээн изиг күзели 1943 чылда боттанган. Тыва улус 1943 чылдың май 20-де шилиндек танкычыларның бөлүүн, сентябрь 1-де капитан Кечил-оолга командылаткан аъттыг-шериг эскадронун улуг сеткил ханышкын-биле фронтуже аъткарган. Тыва танкычылар совет танкычыларның дайынчы дуржулгазын шиңгээдип алгышаан, оларның-биле кады Украинаны, Молдавияны, Румынияны болгаш Чехословакияны хостаары дээш тулчуушкуннарга киришкен. Советтиг Төрээн чурт дээш тулчуушкуннарга эрес-дидим чоруктарны кылган тыва танкычылар ССРЭ-ниң орденнери, медальдары-биле шаңнатканнар. А биче лейтенант Хомушку Чүргүй-оол маадырлыг дайынчы шылгаралы дээш, Совет Эвилелиниң Маадыры деп атка четкен.

Совет гвардейжилерниң составынга кирген тыва аъттыг-шеригжилер Украинаның Ровно болгаш Луцк областарын хостаар дээш дайылдажыышкыннарга киришкеннер. Нииити дайзынга — фашистиг эжелекчилерге улуг демиселге эрес-дидим чоруктарны көргүскен 66 тыва аъттыг-гвардейжилерни ССРЭ-ниң орденнери, медальдары-биле шаңнаан.

31 дугаар гвардейжи полктуң командири полковник Попов тываларны «Саян сыннарының эзирлери» деп ынакшылдыг чоргаарал-биле адавышаан, «бодунуң эрес-дидим, маадыр, коргуш чок чоруу-биле, бодунуң чонунга кызыгаар чок бердингени-биле тыва эки-турачылар аъттыг-гвардейжилерниң хүндүлүг адын алдарлыы-биле бүзүреткеннер болгаш меңээ дааскан шериг кезээниң дайынчы төөгүзүнге эвээш эвес маадырлыг чоруктарны киир бижээннер» — деп, демдеглээн.

Тыва эки-турачылар, дайынның салымын шиитпирлеп албас турганы билдингир болбайн аан. Ынчалзадаа оларның Ада-чурттуң дайынынга киришкени улуг ужур-дузалыг. «Амгы үеде Кызыл Армияның Чөөн чүкке чедип алган шиитпирлиг тиилелгелери башкир улустуң хостуг хөгжүлдезин хандырып турар болганда, чамдык башкир кезектерни Петроградче шилчидер дугайында Республиканың Ревшериг чөвүлелиниң шиитпири шуут-ла политиктиг ужур-дузалыг болуп турар-дыр. Чөөн чүктүң одунган улустары пролетар революциязының төптерин камгалаарынче көдүрлүп үнген дээрзин араатан империалистер көөрлер. Ооң-биле чергелештир чепсектиг башкирлерниң Петроград ажылчыннары-биле чоок аралажыышкыны коммунизм ёзузу-биле ханы харылзааны болгаш улуг-дедир хүндүлежир чоруктуг хандырар» — деп, В. И. Ленин 1919 чылда чугаалаан (Чогаалдар, т. 35, арын 355). Башкир дайынчыларның 1919 чылда Петроградтың камгалалынга киришкениниң политиктиг ужур-дузазы ышкаш, тыва эки-турачыларның Ада-чурттуң дайынынга киришкени политика талазы-биле шак-ла ындыг улуг ужур-дузалыг болган. Совет болгаш тыва улустарның найыралы нииити демиселге кады төккен хан-биле база катап улам-на быжыглаттынган.

Тыва улустуң төөгүлүг эртип келген хөгжүлдезиниң, фашизмге удур нииити демиселге улам-на быжыккан найыралдың түңнели болза Тыва Арат Республиканың 1944 чылда улуг ССРЭ-ниң составынга бактаап киргени болур-дур.

Тыва улус амгы үеде Совет Конституцияның хөрелиниң адаанда аас-кежиктиг амыдырап-чурттап, совет улустар-биле кады коммунизмниң чырыткылыг чаагай оранын тутчуп турар. Амгы аас-кежиктиг амыдырал база чырыткылыг келир үе Коммунистиг партияга баштаткан орус ажылчын аңгының демиселиниң 1917 чылдың октябрьда тиилээниниң түңнелинде чаалап алдынган болгаш хамааты, Ада-чурт дайыннарның чылдарында совет кижилерниң тылга маадырлыг күш-ажылы-биле, фронтуга чалданыш чок эрес-маадырлыг демисели-биле камгалап алдынган.

Ю. АРАНЧЫН.

Канчаар ажылдаарындан хамааржыр

Улуг-Хем районда «Найырал» совхозтуң Булуң-Терек салбырында ажылчын кооперациязының салбыры (эргелекчизи А. Бытотов) ажылчыннарның чугула хереглелдерин хандырар талазы-биле чогуур негелдезинге чедир ажыл чорутпайн келген. Чагыг ёзугаар чайгы идик, хеп аймаан ол экеелдирбейн турар.

Крупа, макарон, вермишель, колбаса дээн ышкаш чем продуктулар аймаа магазинде көзүлбестээн, ону экеелдирип болур аргалар бар. Ындыг турбуже, эргелекчи олче сагыш салбайн турар. Херим, бажың шалазы кадаар янзы-бүрү кадаглар чок. Соңга, хаалга, шала будуур будукгар, дозулар бүдүн чыл дургузунда келбээн.

Хереглекчилер кайы үелерде кандыг бараанмарны хереглей бээрин эргелекчи өөренип көрбейн турар. Чугула хереглел бараанмары магазинде көзүлбес болганда, садыш алыкчылар Чаа-Хөл суурдан, Шагаан-Арыг хоорайдан хереглелдерин садып алыры-биле ынаар чоруур ужурга таваржып турар. Аяк, сава аймаа, лампалар, оон шилдери база көзүлбес.

Магазинде пөс аймааның бараанмары довурак-доозунга алыскан, ында 1957 чылдагы чечен чогаал номнары, улуг хемчээлдиг ботинкалар, тоннар ам-даа турбушаан. Орус, тыва дылдар кырында чаа номнар көңгүс чок. Совхозтуң Булуң-Терек салбырынга чем продуктулар садар ларёк тургузары ажылчыннарга күзенчиг.

С. ЧЫЧААН-ООЛ.

Чагаа парлаттынган соонда

Кызыл хоорайның чамдык бүдүрүлге, албан черлериниң болгаш чуртталга бажыңнарының девискээриниң база кудумчуларының аштаттынмайн турарын илереткен корреспонденция «Шынга» парлаттынган.

Кызыл хоорай Совединиң күүскомунуң редакцияга дыңнатканы болза, бүдүрүлгелерниң, албан черлериниң удуртукчулары болгаш чаагайжыдылга тудуг конторазының ажылдакчылары киришкен, хоорküүскомнуң хуралынга ук корреспонденцияны чугаалашкаш, хоорайны арыг-шевер тургузар дугайында шиитпирни хүлээп алган. Сөөлгү үеде бүдүрүлгелер, албан черлери девискээрлерин доктаамал аштап, арыглап турар апарган болгаш тарымал үнүштерни суггарып, чечек олуртулгазын массалыы-биле чоруда берген. Коммунал чуртталга бажыңнарының девискээрлерин арыг-шевер тургузар талазы-биле хемчеглерни хоорайның чуртталга бажыңнарының эргелели ап турар болгаш чурттакчылар-биле тайылбыр ажылын чорудуп турар. Чаагайжыдылга тудуг конторазы кол-кол кудумчуларны аштап, үнүш болгаш чечек тарылгазын чорудуп турар.

Хөй-ниитиниң дузаламчызы-биле ажылчы чоннар ортузунга таныштырылганы доктаамал чорудуп тургаш, хуу чуртталга бажыңнарының девискээрлерин арыг-шевер тургузар талазы-биле хемчеглерни хоорküүском ап турар.

Тайбыңны быжыглаарынче болгаш чепсеглениишкинни дүжүреринче орук

Н. С. Хрущевтуң радио болгаш телевидение дамчыштыр чугаазын даштыкыда канчаар көрүп турары

КАНБЕРРА. (СЭТА). ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Даргазы Н. С. Хрущевтуң телевидение болгаш радио дамчыштыр чугаазы Австралияга улуг сонуургалды болдурган. Австралияның кол-кол солуннары Н. С. Хрущевтуң чугаазының допчулалын бирги арыннарынга парлап үндүргеннер.

Чепсеглениишкинни дүжүрериниң айтырыгларын болгаш герман айтырыгны шиитпирлээриниң оруктарының дугайында Совет чазактың удуртукчузунуң чугаалаан чүүлдерин Австралияның парлалгазы болгаш радиозу кончуг чугула деп демдеглеп турар. Каттышкан Штаттарның президентизи Кеннеди-биле болдунуң чугаалажыышкыннарынга таарзынганын чугаалаан Н. С. Хрущевтуң чугаазында ол черни салдарлыг австрали солуннарның бирээзи «Эйдж» демдеглеп турар. Совет-америк харылзаалар экижий бээр ындыг үе келир, ол чорук бүгү делегей байдалынга чаагай салдарны чедирер апаар дээрзинге совет премьер бүзүреп турар деп, ол солун бижээн.

УЛАН БАТОР. (СЭТА). Тайбың дээш шылгарангай демиселчи, ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Даргазы Н. С. Хрущевтуң чугаазы чүгле Совет Эвилелиниң болгаш социалистиг лагерьниң чурттарының улустарының тура-соруун болгаш чүткүлүн илергейлеп турар эвес, харын чер бөмбүрзээниң чаагай сеткилдиг бүгү-ле кижилериниң күзел-соруун илередип турар деп, Улан-Батор радиозунуң тайылбырлалында чугаалап турар. Хылыкчы ракета-ядролуг дайынга удур ыдыктыг демиселче көдүрлүп үнген улустар быжыг тайбынче орукта туруп турар кол айтырыг—чепсеглениишкинни бүгү-нити болгаш бүрүн дүжүрериниң айтырыы, база герман айтырыг дээн ышкаш ындыг негелделиг айтырыглар адактың сөөлүнде шиитпирлеттинген турарын негеп турарлар. Н. С. Хрущевтуң чугаазы чогум-на харын ол айтырыгларга тураскааттынган.

Моолдуң хөй-ниитизи Н. С. Хрущевтуң чугаазын амгы делегейниң дүшкүүрлүг чоруун чавырылдырарының кара чаңгыс боттуг аргазы деп көрүп турар, чүге дээрге ол арга янзы-бүрү ниитилел тургузуглуг күрүнелерниң тайбың кожа-хелбээ догуннаашкынының принцивинге үндезилеттинип турар.

Н. С. Хрущевтуң чугаазы болза делегейниң тайбынга ынакшылдыг күштериниң делегейниң чаа дайынының кыжаныын чайладыры дээш демиселинге улуг салыышкын болур.

ЛОНДОН. (СЭТА). АКШ-тың президентизи-биле болдунуң Венага чугаалажыышкыннарының дугайында отчётту кылган ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Даргазы Н. С. Хрущевтуң радио болгаш телевидение дамчыштыр чугаазын Лондон солуннары бирги чергениң чаа чүүлү кылдыр көрүп турарлар. Солуннар бирги арнын кежилдир: «Тайбың керээзинге 1961 чылда ат салынар: деп Хрущев чугаалаан» («Дейли уоркер»), «Берлин дугайында Хрущев сагындырыгны кылып тур. Чаа дайынны тоомчага албайн барбанар деп ол чугаалаан» («Дейли экспресс»), «Германия-биле керээни чарарынче Хрущев кыйгырып турар. Аайлап шиитпирлээри бо чылын доозулган турар ужурлуг» («Таймс») деп эгелерни улуг үжүктер-биле бижиглээн.

Ынчалза-даа лондончулар солуннарны көөрүнүң мурнунда-ла Н. С. Хрущевтуң чугаазында кол-кол чүүлдерниң дугайын билип апкан турганнар. Би-Би-Си болгаш «Инепендент» деп англи телевидение компаниялары ол чаа чүүлдү сөөлгү медээлерге дамчыткан турган. Ынчаарга Би-Би-Си деп компания ол дыңнадыгны чүгле сөөлгү медээге киирген эвес, харын-даа «Бөгүн кежээ» деп эгениң адаа-биле дамчыдар болдунуң тускай программазынга киирген турган.

Н. С. Хрущевтуң чугаазын допчулап тайылбырлавышаан, солуннар болза Совет чазактың баштыңы Европага тайбың аайлап шиитпирлээшкинни бо чылын доозарынче, Германия-биле тайбың керээзинге ат салырынче болгаш анаа үндезилээш, Барыын Берлин айтырыын шиитпирлээринче кыйгырып, а база ол ышкаш Герман Демократтыг Республиканың кызыгаарларын өскертир дээн кандыг-даа оралдажыышкын дайынны айтып турар дээрзин шериг авантюразының болгаш өчүүк-чөңгээлерниң туралакчыларынга сагындырып турар ындыг черлерни улуг кара үжүктер-биле онзалап бижиглээн.

Н. С. Хрущевтуң чугаазын тайылбырлавышаан, «Дейли геральд» солуннуң хайгааракчызының айтып турары болза, «Чөөн болгаш Барыын чүк Берлин дугайында дугуржуп албас болза, оон уржуктары кандыг болбаажел дээрзин Совет чазактың баштыңы бүрүн тодаргайы-биле тайылбырлаан. Тайбың аайлап шиитпирлээшкинни бо чылын, тодаргайлаарга алды айларның дургузунда чедип алган турар ужурлуг деп ол медеглээн».

ВАРШАВА. (СЭТА). Н. С. Хрущевтуң Москва радиозун болгаш телевидениезин дамчыштыр чугаазын Польшаның хөй-ниитизи болгаш парлалгазы аажок улуг сонуургал-биле уткаан.

Н. С. Хрущевтуң чугаазын «Трибуна люду», «Жице Варшавы», «Жолнеж вольности» солуннар бүрүнү-биле парлап үндүргеннер. Арткан солуннар чугааның кол-кол чүүлдерин улуг үжүктер-биле онзалап биживишаан, тодаргай допчулалды парлап үндүргеннер.

Амгы үениң эң чугула айтырыгларының дугайында совет бодалдарга болгаш чүткүлдерге хамаарыштыр Барыын чүктүң чамдык бөлүктеринге чигзиниглер турган чүве болза, ол чигзиниглерниң шуптузун ол чугаа шиитпирлеп каапкан деп, «Дзенник людовы» солун бижээн. Янзы-бүрү ниитилел тургузуглуг күрүнелерниң тайбың кожа-хелбээ догуннаашкынының болдунуп болурунга болгаш эргежок чугулазынга бодунуң ханы бүзүрелин Хрущев база катап бадыткаан.

БУХАРЕСТ. (СЭТА). Н. С. Хрущевтуң радио болгаш телевидение дамчыштыр чугаазын тайылбырлавышаан, «Ромыниа либера» солуннуң демдеглеп турары болза: чепсеглениишкинни бүгү-нити болгаш бүрүн дүжүрер дугайында, герман айтырыгны тайбың аайлап шиитпирлээр дугайында айтырыгның талазы-биле ССРЭ-ниң тайбың политиказын Совет чазактың баштыңы бүзүрелдиг болгаш ханызы-биле тайылбырлаан. Фашистиг араатачдан кижи төрелгетенни камгалап алыр дээш, улуг совет улус аажок улуг когаралды үндүрген. Чаа дайынның айыылындан кижи төрелгетенни камгалаар дээш, бодундан хамааржыр бүгү-ле чүүлдерни кылырынга совет улус бүрүн шиитпирлиг деп, Н. С. Хрущев ам база-ла кижи төрелгетенге эргим болуп турар ол идеалдарның мурнунде ат-алдарлыы-биле болгаш тодаргайы-биле, онза бүзүрелдии-биле медеглээн.

БЕРЛИН. (СЭТА). Совет чазактың баштыңы Н. С. Хрущевтуң радио болгаш телевидение дамчыштыр чугаазын Герман Демократтыг Республиканың ажылчы чоннары изии-биле чүүлдүгзүнүп, деткип турарлар.

Тайбың дээш демиселчилерниң Немец чөвүлелиниң (ГДР) кол секретары Гейнц Вильман СЭТА-ның корреспондентизинге мынча деп медеглээн: бир эвес мынча деп чугаалазымза, Барыын Германияда болгаш ГДР-де хөй-хөй миллион кижилерниң бодалын болгаш тура-соруун илереткеним ол болур дээрзинге бүзүрээр мен: Германия-биле тайбың керээзин чарарының болгаш чепсеглениишкинни бүгү-нити дүжүрериниң херээнге салып турар күжениишкиннери дээш, бистер Министрлер Чөвүлелиниң Даргазы Н. С. Хрущевка болгаш бүгү Совет Эвилелинге өөрүп четтирдивис.

Совет Эвилелинче гитлерчи шериглерниң чүдек-бужар ёзу-биле халдаан хүнүнден бээр июнь 22-де 20 чыл ою болур деп, Г. Вильман уламчылап чугаалаан. Чогум-на бо хүннерде Совет чазак дайын чок тайбынче орукту салыр. Германияның девискээринден чаа дайынның кыптып үнүп келиринге шаптыктаар эгелекчи чорукту идип үндүрүп турар чорук бисте, немецтерге, онза ужур-дузалыг болуп турар-дыр. Тайбың совет саналдарны бүгү немец улуска таныштырар, оларны ол саналдарның талазынче хаара тудар дээш, тайбың дээш демиселчилерниң немец чөвүлели бүгү-ле күштерин салыр. Ол хамыктың мурнунда Барыын Германияда кижилерге хамааржыр.

Н. С. Хрущевтуң радио болгаш телевидение дамчыштыр чугаазы Берлинниң демократтыг парлалгазында төп черни ээлеп турар. «Бо чылын-на тайбың аайлап шиитпирлээр. Кол айтырыг: чепсеглениишкинни бүгү-нити дүжүрери» деп улуг эгениң адаа-биле «Нейес Дейчланд» солун ол чугааның бүрүн текстизин парлаан. Антигитлерчи эвилелдежилгениң күрүнелери тайбың конференциязынга кирижкен турар ужурлуг деп, солун бижип турар. Бир эвес Боннуң талазындан ойталап каaптар-даа болза, тайбың керээзин ГДР-биле чарган турар деп, «Нейес Дейчланд» демдеглээн. Чепсеглениишкинни бүгү-нити дүжүрериниң болгаш ядролуг чепсектиң шенелдезин соксадырының айтырыын кады шиитпирлээриниң эргежок чугулазын ол солун база айтып турар.

ПАРИЖ. (СЭТА). Совет чазактың баштыңы Н. С. Хрущевтуң радио болгаш телевидение дамчыштыр чугаазы француз хөй-ниитиниң болгаш парлалганың кичээнгейин хаара тудуп турар. Француз чагырыкчы бөлүктерниң ол чугааны албан хуузу-биле канчаар көрүп турары амдызында билдинмес. Париж солуннары Совет чазактың баштыңының чугаазының дугайын бирги арыннарында дыңнадып, оон утказын тайылбырлап, а база ол ышкаш боттарының хууда тайылбырлалдарын парлап турарлар.

Соңгаарладыышкын чокка аайлап шиитпирлээри негеттинип турар делегейниң чугула айтырыгларын Совет чазактың баштыңының тодаргай болгаш билдингир кылдыр тургусканы чоруу, Н. С. Хрущевтуң чугаазын Барыын чүкке «чөңгээ» болгаш «кыжаныг» кылдыр көөрүн оралдажып турар парлалганың реакцылыг органнарының илергей шугулдаашкынын болдуруп турар. Буржуаз пропагандистер совет саналдарның алыс утказын анализтеп көөрүнден ондаксынгаш, оларга дегбезин оралдажып турарлар.

Маңаа хамаарыштыр эң-не көргүзүглүг чүве болза, кедергей барыын үзелдиг «Орор» деп солун Совет чазактың баштыңының идип үндүргени тайбынга ынакшылдыг боттуг саналдарже бар-ла шаа-биле шаап халдап турары болур.

Францияның демократтыг хөй-ниитизи болгаш парлалгазы Совет чазактың баштыңының саналдарын делегей байдалын чавырылдырар болгаш бүгү делегейге тайбынны быжыглаар дугайында Совет Эвилелиниң шынчы сеткилдиг сагыш-салыышкынының тодаргай илерээшкини кылдыр үнелеп турар. Милитаризмни болгаш дайынзырак чорукту Рейнниң ол чарында катап тургузуп турарын дүвүрээзин-биле хайгаарап көрүп турар француз хөй-ниити герман айтырыгны болгаш берлин айтырыгны дүргени-биле тайбың аайлап шиитпирлээр дугайында Совет чазактың саналынга онза сонуургалын илередип турар.

«Хрущев: чепсеглениишкинни дүжүрер дугайын дугуржуп алыры болгаш Германия-биле тайбың керээзин чарар дугайында айтырыгны шиитпирлээри эргежок чугула дээн» —деп эгениң адаа-биле «Либерасьон» солун Совет чазактың баштыңының чугаазының допчулалын парлап үндүрген.

«Хрущев: герман айтырыгны бо чылын аайлап шиитпирлээн турар ужурлуг дээн» деп эгениң адаа-биле Н. С. Хрущевтуң чугаазының тодаргай допчулалын парлап үндүрген «Юманите» солун «чепсеглениишкинни үре-түңнелдиг кылдыр дүжүрерин чедип алыр дээн шын чүткүлдү оон артык дээре болгаш эң-не бүзүрелдии-биле илередир арга чок» деп, бодунуң тайылбырлаашкынында демдеглеп турар.

КОНГО. Патрис Лумумбага тураскаалды тургузарының ёзулалы Стэнливильге болган.

ЧУРУКТА: Дүрүм ёзугаар чазактың премьер-министри А. Гизенга чуве чугаалап тур.

КОНГОНУҢ ПАРЛАМЕНТИЗИН ЧЫЫЛДЫРГАН ТУРАР УЖУРЛУГ

СТЭНЛИВИЛЬ. СЭТА-ның корреспондентизи Г. Федяшкинниң дамчытканы: Конго парламентиниң депутаттар палатазының оралакчы даргазы Жозеф Мидибуронуң баштааны төлээлекчилериниң болгаш Конго Республиканың парламентизин чыылдырар талазы-биле белеткелге дуза көргүзери-биле КНО-нуң Роберт Гардинерге (Гана) баштадып алгаш ында келген комиссиязының кады кылган чөвүлел хуралы Стэнливильге болуп эрткен. Конго парламентини чыылдырып болурунуң дугайында айтырыгны чөвүлел хуралга чугаалажып көрген.

Дүрүм ёзугаар чазактың информация министри Вергемейре Конгонуң дүрүм ёзугаар чазааның бо айтырыгның талазы-биле документиде бижиттинген бодалдарын тус черниң болгаш даштыкының журналистеринге таныштырган.

Вергемейрениң айытканын ёзугаар алырга, бүгү парламент кежигүннериниң айыыл чок болур чоруун КНО-дан магадылаан байдалдарда конго парламентини чурттуң кайы-даа черинге чыылдырарынга бодунуң чөпшээреп турарын Конгонуң төп чазаа база катап бадыткаан.

Парламентиниң хуралдаар черинге бүгү депутаттарның болгаш сенаторларның келирин, хурал доозулган соонда оларның дедир тарап чанарын хандырар дугайында дилегни КНО-га киргенин документиде чугаалап турар.

Ат салдынган документиде бижиттинген ыявыла негээр негелделер болза: конго парламентиниң ажылының эгелээриниң мурнунда баштайгы чөвүлежилгени кылыры-биле Конгонуң дүрүм ёзугаар чазааның талалакчылары—бүгү парламент кежигүннериниң Стэнливильге келген турары, оларның ат данзызын чазак кылыр; КНО-нуң шериглериниң контролюн ёзугаар парламентиниң ажылдаар черин долгандыр нейтралдыг зонаны ыявыла тургузар болгаш ол зонаже даштыкының кандыг-даа салдарын киирбес; радиону нейтрализастаар азы ону ийи оппозициялыг талаларның эргезинге тыпсыр; хуралдың бүгү үезиниң дургузунда (бүгү парламент кежигүннериниң үнер, кирер чоруун хоруур) олар нейтралдыг зонаның иштинге чурттаар; кара бажыңнарда чыдар парламент кежигүннерин хостап салган турар ужурлуг.

Дүрүм ёзугаар чазактың күш-ажыл министри Жорж Масенага баштаткан төлээлер КНО канчаар бодап турарын база Леопольдвильге конго парламентиниң таарымчалыг ажылын болгаш парламент кежигүннериниң айыыл чок чоруун КНО хандырып шыдаар бе дээрзин билип таныжып алыры-биле. Леопольдвильче ужудуп үнүпкен деп Вергемейре медеглээн.

Республиканың дээди органы — парламентини чыылдырар үезин конго парламентиниң бюрозу шиитпирлээр деп Вергемейре чугаалаан. Чөвүлел хуралдың түңнелдерин тайылбырлап бээрин депутаттар палатазының оралакчы даргазы Мидибуродан бистиң корреспондентивис дилээн.

Конгода узамдыккан аар кризисти узуткаарынга белениивисти Стэнливильде турар 44 парламент кежигүннериниң болгаш чурттуң өске-даа районнарында чагаалар чоруткулаан 40 хире депутаттарның база сенаторларның өмүнээзинден бадыткап тур мен деп, Мидибуро чугаалаан. Конго улус бодунуң демиселинге хөй ханын төккен, оон ужурунда конго улус чүгле дайзыннарга ажыктыг кылдыр бот-боттарын өлүржүп турар чорукту соксадырынга бирги ээлчегде сонуургалдыг болуп турар.

СОВЕТ ЭВИЛЕЛИ БИЛЕ ГФР-НИҢ АРАЗЫНДА САДЫГ ХАРЫЛЗААЛАРЫ

БОНН. (СЭТА). ССРЭ биле ГФР-ниң аразынга 1958 чылдың апрель 25-те чарган, садыглажылганың болгаш далайга эжиндиришкинниң ниити айтырыгларының талазы-биле дугуржулганың күштүг болурунуң хуусаазын уздадыр дугайында протоколду барыын-герман бундестаг чаңгыс эп-сеткил-биле күштүг болдуруп бадылаан. Протокол болза дугуржулганың күштүг болурунуң хуусаазын 1963 чылдың декабрь 31-ге чедир хуусаада уздадырын баш удур көрүп турар. Протоколга капсырган бараанар данзызы ГФР-ден Совет Эвилелинче машиналарны болгаш дериг-херекселдерни, металлдарны, хереглел бараанарын, чартык фабрикаттарны киирерин баш удур көрүп турар. Совет Эвилели ГФР-же хөмүр дашты, нефтини, тарааны чорудар.

Н. С. Хрущевтуң чугаазының бижимели Вашингтонда алдынган

НЬЮ-ЙОРК, июнь. (СЭТА). Ассошиэйтед Пресс агентилелдиң Вашингтондан дыңнадып турарын ёзугаар алырга, ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Даргазы Н. С. Хрущевтуң радиога болгаш телевидениеге чугаазының стенографтыг отчёдун президент Кеннеди алган. Ындыг болза-даа президент Кеннеди кандыг-даа тайылбырны кылбаан.

Күрүне департаментизи тайылбыр кылырындан дадагалзаан.

◆

Лаос талазы-биле чөвүлел хурал

ЖЕНЕВА. (СЭТА). Лаос айтырыын таарыштыр шиитпирлээр талазы-биле Делегей чөвүлел хуралының он сески хуралы июнь 16-да ажыттынган болгаш ону англи төлээлекчи даргалаан.

Францияның төлээлекчизи Ж. Шовель француз төлээлерниң киирген саналдарын шүгүмчүлээнинге харыы кылдыр санал берген, Лаостуң бот эргезинге дүүшпес бодалдарын камгалап турган.

Саналының түңнелинде француз дипломат Совет Эвилелиниң төлээлериниң киирген саналдарын өөренип көөрүн үргүлчүлээринге чөпшээрешкен.

Моон-биле хурал хагдынган. Дараазындагы хурал понедельникте, июнь 19-та болган.

КЫДАТ-ИНДОНЕЗИ КАДЫ КЫЛГАН ДЫҢНАДЫГ

ПЕКИН. (СЭТА). КУР-нуң даргазы Лю Шао циниң чалааны ёзугаар Индонезияның президентизи болгаш премьер-министри Сукарнонуң күрүнениң аян-чоруун кылып июнь 13-тен 15-ке чедир КУР-га чоруп турганының дугайында кыдат-индонези кады кылган дыңнадыгны ында парлап үндүрген. Пекинге Сукарнонуң аян-чоруунуң үезинде КУР биле Индонезия Республиканың аразында найырал дугайында бадылаан керээниң бижиктерин болгаш ийи чурттарның аразында культурлуг кады ажылдажылганы бадыткап турар ноталарны солушкан.

Дыңнадыгда чугаалап турары болза, президент Сукарно биле кыдат удуртукчуларының аразынга чугаалажыышкыннар болган, оларның чорудулгазында ийи талалар ийи чурттарга сонуургалдыг болуп турар элээн хөй айтырыгларның талазы-биле санал-оналдарны солушкан.

Бодунуң девискээри—Тайваньны эгидип алыр дээш кыдат улустуң демиселин бодунуң бүрүнү-биле деткип турар дугайын Индонезияның чазаа база катап бүгү тодазы-биле медеглээн, Барыын Ирианны даштыкы тергиидээшкинден хостап алыр дээн индонези улустуң демиселин бодунуң деткип турар дугайын КУР-нуң чазаа бүгү тодазы-биле медеглээн дээрзин дыңнадыгда чугаалап турар.

Индонезияның чазаа КУР-нуң КНО-да дүрүм ёзугаар олудун катап тургузар дээш база катап саналдаан.

Ийи талалар делегейниң дүшкүүрлүг чоруун чымчадыр болгаш бүгү делегейге тайбыңны быжыглаар дээш демиселге күжениишкиннерин моон соңгаар-даа могаг-шылаг чокка салыр деп дыңнадыгда оон ыңай чугаалап турар. Лаос айтырыг лаос улустуң эрге-ажыктарынга дүүштүр шын шиитпирлеттинер ужурлуг деп, ийи талалар чаңгыс эп-сеткил-биле санап турар. Олар Лаостуң иштики херектеринге даштыкының кандыг-бир холгаарлаашкынынга удур туржуп турар. Лаостуң хамаарышпас чоруун, бот-эргезин, чаңгыс эвин болгаш нейтралитедин хүндүлеп көөр болгаш сагыыр дугайында делегей дугуржулгазы Женева чөвүлел хуралының бүгү киржикчилериниң аразынга эң кыска хуусаада чедип алдынар дээрзинге ийи талалар идегеп турар. Бо найыралдыг харылзааларны моон соңгаар-даа хөгжүдеринге боттарының белениниң дугайын ийи талалар медеглеп турар.

Индонезияга найыралдың аян-чоруун кылып келзин деп Индонезияның президентизи Сукарнонуң чалалгазын КУР-нуң даргазы Лю Шао-ци хүлээп алган.

◆

Москваның хоорай судунга

Валюта-акша чорудулгазының чурумун үреп, валюта-акшаның өртектиг чүүлдерин чиижең ёзу-биле садыглап турганы дээш, ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң чанында күрүнениң Айыыл чок чорук Комитединден кеземче харысалгазынга киирген Я. Т. Рокотовту, В. П. Файбишенкону, Н. И. Эдлисти, И. И. Лагунну, Я. О. Паписмедовту, Ш. О. Паписмедовту, И. М. Паписмедовту болгаш М. Л. Ризвановны буруудаткан херекти Москваның хоорай судунуң кеземче херектер талазы-биле суд коллегиязы Москва хоорай судунуң даргазы эш **Л. А. Громов** даргалаан, улус төлээлери эштер **А. М. Александров** биле **А. И. Громаков** киришкен кеземче херээниң талазы-биле ажык суд хуралынга 1961 чылдың май 31-ден июнь 15-ке чедир көрген.

ССР Эвилелиниң чиңгине прокурорунуң дузалакчызы юстицияның 2 класстың күрүне чөвүлекчизи **Г. А. Терехов** судка ук херекти күрүне талазы-биле буруудадып турган.

Судка буруудаттырганнарны камгалаарын адвокаттарның Москва хоорай коллегиязының болчукчулары **Н. И. Рогов, В. С. Шафир, И. Н. Клибанер, В. Я. Швейский, В. С. Хейфиц, Д. С. Левенсон** база адвокаттарның Тбилиси хоорай коллегиязының болчукчузу **Ф. Д. Баазова** олар боттандырганнар.

Валюта-акша чорудулгазының чурумнарын үреп, байыыр сорулга-биле Москвага болгаш ССРЭ-ниң өске-даа хоорайларынга даштыкы кижилерден база чамдык совет хамаатылардан даштыкы валюта-акшаны, алдын чоостарны улуг хемчээлдиг-биле үргүлчү садып ап, а оон соонда оларны чиижең ёзу-биле улуг өртекке садыглап турган **Рокотовту, Файбишенкону, Эдлисти** болгаш өскелерни-даа буруудаткан херекти судка тодаргайлап турда, баштайгы истелгениң материалдары бүрүн бадыткаттынган.

Кеземче харысалгазынга киирген кижилер чүгле кыска үениң иштинде ниитизи-биле 20 миллион рубльден хөй түңнүг (эрги акша-биле) даштыкы валюта-акшаны болгаш алдын чоостарны садып алгаш, оларны улуг өртекке садыглап турганы судка илерээн. Буруудатканнарның кем-буруулуг үүлгедиглери болза, тускай бөлүк кижилерниң күш-ажылчы эвес орулганы киирип ап, совет акшаны болгаш даштыкы валютаны даштыкыже чажыды-биле үндүрер, бараанарны чажыды-биле кызыгаар эрттирип, чиижең ёзу-биле садыглаар чоруктуң өөскүүрүнге идигни берип турганында болган.

Судтатканнарның ниитилелге ажыктыг кылдыр ак-сеткилдиг ажылдаарын күзевейн, маңгыс байдал-биле амыдырап, валюта-акшаны чиижең ёзу-биле садыглап, күш-ажылчы эвес орулгаларны киирип ап, байып турганы херекти көрүп турда судка илерээн.

Буруудадып турар **Рокотов, Файбишенко, Эдлис** болгаш өскелер-даа валюта-акшаны, бараанарны садып алыр сорулга-биле ол өртектиг чүүлдерни бистиң чуртувуска чажыды-биле киирип эккеп, оон соонда оларны чиижең ёзу-биле садыглап тургулаан капиталистиг чурттардан келген хамаатылар-биле үргүлчү ужуражып турганнар. Ындыг кем-буруулуг үүлгедиглерни кылбышаан, совет кижилерниң төлептиг чоруун олар дорамчылаан.

Судтатканнар буруузун суд хуралынга бүрүнү-биле миннип, боттарының кем-буруулуг үүлгедиглериниң база валюта-акшаларны чиижең ёзу-биле садыглажып турган сүлчээчилериниң дугайында тодаргай өчүктерин бергилээн.

Рокотовтуң, Файбишенконуң, Эдлистиң болгаш өскелерниң-даа кылган кем-буруулуг үүлгедиглери хөй санныг херечилерниң өчүктери-биле, эксперттерниң түңнелдери-биле, олардан хураап алдынган валюта-акшалар-биле болгаш өске-даа херечилел чүүлдери-биле база бадыткаттынгылаан.

Судтатканнарның үүлгеткен кем-херектеринге буруулуун көргеш, Москва хоорай судунуң кеземче херектер талазы-биле суд коллегиязы: **Я. Т. Рокотовту, Н. И. Эдлисти** болгаш **В. П. Файбишенкону** кайызын-даа он беш чылда, **Я. О. Паписмедовту, Ш. О. Паписмедовту, М. Л. Ризвановны** болгаш **И. И. Лагунну** кайызын-даа—сес чылда, **И .М. Паписмедовту**—алды чылда хосталгазын казып шииткилээн.

Рокотов биле **Эдлис** кеземчезиниң баштайгы беш чылын, а **Файбишенко** биле **Я. О. Паписмедов** — кеземчениң баштайгы үш чылын, шииткел доктаалын ёзугаар кара бажыңга олуруп эрттирерлер.

ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң 1961 чылдың май 5-теги Чарлыынга дүүштүр шииттирген **Рокотовту, Файбишенкону, Эдлисти** болгаш өскелерге-даа хуусаа бетинде шенелде-биле хостап база кеземчезиниң күүседип эрттирбээн кезээн элээн чиик кеземче-биле солаан туруп болбас.

Шииттиргеннерден хураап алдынган бүгү валюта-акшаларны, оон иштинде 12 килограмм ниити деңзилиг алдын чоостарны, хөй саңныг даштыкы акшаны, совет акшаны болгаш өске-даа өртектиг чүүлдерни күрүне орулгазынче санап киирген.

Редактор Д. Б. БАЙЫР-ООЛ.

КИНОТЕАТРЛАРГА

БӨГҮН

«ВЛКСМ-НИҢ 30 ЧЫЛЫ» (улуг залга): **«Вектиң эгезинде»**—11.30, 1.30, 3.30, 5.30, 7.30, 9.30 шактарда. (биче залга): **«Тайбыңның баштайгы хүнү»**—4.30, 6.30, 8.30 шактарда.

«КАА-ХЕМ»: **«Мичман Панин»**—11.15, 1.15 шактарда. **«Аяс дээр»** — 3.15, 5.15, 7.15, 9 шактарда.

«ВОСТОК»: **«Аяс дээр»**—3.15, 5.15, 7.15, 9.15 шактарда.

ОБЛАСТЫҢ КИНОЭКРАННАРЫНГА

ПОЕЗДИНИ
3777
МАШИНИСТ
башкарып турган

деп кинону көрүңер.

РЕДАКЦИЯНЫҢ АДРЕЗИ: Кызыл, Щетинкин кудумчузу, бажың № 3 ТЕЛЕФОННАРЫ: редакторнуң 24-63, редакторнуң оралакчызының 35-24, пропаганда килдизиниң 23-54, харысалгалыг секретарьның болгаш харысалгалыг дежурныйның 23-35, көдээ ажыл-агый, үлетпүр болгаш транспорт килдистериниң 25-38, партийжи-амыдырал болгаш культура амыдырал килдистериниң 37-13, иштики информация килдизиниң 20-60, чагаа болгаш совет тургузуг килдистериниң 21-27, литажылдакчыларның 22-64, бухгалтерияның 31-75, корректорларның 21-47. Солун келбейн барганда 32-75 телефонче долгаар.

ТС—01016.

Чагыг № 1259. Культура эргелелиниң типографиязы.